

De overgang van SO naar V(S)O: een oriëntatie in groep 7

Ineke van Onzenoort-van der Velden

Studentnummer: 2164115

Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

M SEN, intern begeleider, 1-jarig traject

Begeleid door: Uschi van der Velden

Tilburg, mei 2011

Inhoudsopgave	Pagina
Samenvatting	5
Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling	7
1.1. Introductie	7
1.1.1. De school	7
1.1.2. De leerlingen	7
1.1.3. Mijn historie in de school	8
1.2. Aanleiding	8
1.3. Onderzoeksvraag	9
1.4. Competenties waaraan ik wil werken	10
1.5. Huidige en gewenste situatie	11
Hoofdstuk 2: Theoretisch onderzoek	12
2.1. Het ontwikkelingsperspectief	12
2.2. De belangrijkste kindkenmerken van cluster 4 leerlingen en de aandachtspunten voor de school	14
2.3. De rol van ouders	17
Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie	18
3.1. Onderzoeksmethode	18
3.2. Ouders	19
3.3. Leerlingen	20
3.4. Leerkrachten, adjunct , gedragswetenschapper en IB-er	22
3.5. Betrouwbaarheid, validiteit, triangulatie en ethiek	22
3.5.1. Betrouwbaarheid	22
3.5.2. Validiteit	23
3.5.3. Triangulatie	23
3.5.4. Ethiek	23

Hoofdstuk 4: Data analyse en resultaten	25
4.1. De oudervragenlijst	25
4.2. Resultaten van leerlingen op de afgenomen testen	28
4.3. De kwaliteitskaart	31
 Hoofdstuk 5: Conclusies en aanbevelingen	 33
5.1. Antwoorden op de deelvragen	33
5.1.1. Hoe is de situatie nu op SG. De Keyzer?	33
5.1.2. Wat zijn de positieve en negatieve ervaringen met de bestaande werkwijze?	34
5.1.3. Wat is relevant uit de literatuur betreffende de overgang primair (speciaal) onderwijs naar voortgezet (speciaal) onderwijs voor cluster 4 leerlingen?	35
5.1.4. Wat moet behouden?	36
5.1.5. Welke mogelijkheden liggen er om een goede prognose te geven?	36
5.1.6. Wie moeten er steeds bij betrokken zijn? En op welke manier?	37
5.1.7. Wat betekent dit voor mij als IB-er?	38
5.2. Antwoorden op de onderzoeksvragen	38
5.2.1. Welke behoeften liggen er bij leerkrachten, ouders en leerlingen met betrekking tot de schoolverlatersprocedure?	38
5.2.2. Wat verandert er in de schoolverlatersprocedure voor leerkrachten, ouders en leerlingen?	39
5.3. Aanbevelingen: Welke aanpassingen moeten er gedaan worden?	39
 Hoofdstuk 6: Evaluatie en reflectie	 41
6.1. Doelstelling	41
6.2. Mijn onderzoek	41
6.3. Mijn eigen leerproces	42
6.4. Passend onderwijs	43

Literatuurlijst	44
------------------------	----

Bijlagen	45
-----------------	----

1. Vragenlijst ouders	45
2. Kwaliteitskaart	47
3. Adviezen geformuleerd vanuit testen	50
4. Mag ik mij even voorstellen?	52
5. Schoolverlatersprocedure	57
6. Onderzoekslogboek	61

Samenvatting

Aanleiding en vraag

De schoolverlatersprocedure, zoals die er is op Sg. De Keyzer, is een procedure die veel druk geeft in groep 8. Vanaf de eerste week staat alles in het teken van de procedure. Er worden testen afgenomen en er zijn veel gesprekken met ouders en scholen voor voortgezet onderwijs. Dit alles in een kort tijdsbestek. Ouders hebben aangegeven deze periode als spannend te ervaren. Het is een grote stap voor een cluster 4 leerling om vanuit de veilige setting een overstap naar een nieuwe school te maken.

Ik heb getracht antwoord te geven op de vraag: Welke informatie is nodig om in groep 7 een prognose voortgezet onderwijs te maken voor cluster 4 leerlingen? Wanneer dit mogelijk is, is de druk meer verdeeld en is er meer tijd voor ouders en leerlingen om zich te oriënteren op de diverse vormen van voortgezet onderwijs.

Onderzoeksopzet

1. Om tot een antwoord te komen heb ik diverse bronnen geraadpleegd. Vanuit de theorie wordt de zorgbehoefte van kinderen met een diagnose omschreven.

Daarnaast is de rol van de ouders belangrijk. Cognitieve mogelijkheden van leerlingen moeten goed in kaart gebracht worden. Een heldere beschrijving van het ontwikkelingsperspectief is noodzakelijk. De omschrijving geeft zowel de cognitieve mogelijkheden als de zorgbehoefte op sociaal en emotioneel gebied van de leerling aan. Naast literatuur is er gebruik gemaakt van internet en informatie-bijeenkomsten.

2. Na het theoretisch onderzoek heb ik een vragenlijst gemaakt voor ouders. Er is een onderzoek gedaan naar de testresultaten van de leerlingen en er is door de betrokkenen van school een kwaliteitskaart ingevuld.

3. De analyse van deze onderzoeksmethoden gaf een goede start om te komen tot de beantwoording van de hoofdvraag.

Beantwoording hoofdvraag

Om een eerste voorlopige prognose te geven in groep 7 is het belangrijk rekening te houden met de leerling als geheel. De cognitieve mogelijkheden worden goed in beeld gebracht door het leerlingvolgsysteem (LOVS) en dat wordt aangevuld met de

entreetoets in groep 7. Op deze manier kan er in groep 8 gericht gewerkt worden aan de eventuele hiaten die in beeld zijn gebracht. De eindtoets van Cito sluit de reeks testen af. De zorgbehoefte van de leerling wordt in kaart gebracht door de gedragswetenschapper. De diagnose van de leerling speelt hierbij een bepalende rol.

Advies

Het onderzoek heeft geresulteerd in adviezen en aanbevelingen richting directie. De schoolverlatersprocedure is inmiddels gestart in groep 7. Ouders en leerkrachten geven aan dit een positieve ontwikkeling te vinden. De evaluatie van de procedure, die naar mijn idee ieder jaar moet plaats vinden zal aantonen of er een verdere bijstelling van de procedure nodig is.

Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling

1.1 Introductie

1.1.1. De school

Scholengemeenschap de Keyzer is een cluster 3-4 school voor langdurig zieke kinderen. De school werkt nauw samen met de dagbehandeling voor kinder- en jeugdpsychiatrie de Markstroom en met Kompaan dag- en nachtbehandeling. Ook een afdeling van het Leo Kannerhuis is op het terrein aanwezig. In januari 2011 is men gestart met een project “één kind, één plan”, waarbij onderwijs en zorg geïntegreerd zijn.

De school in deze vorm is ontstaan na een aantal fusies. In het verleden waren er aan de Dr. Keyzerlaan in Goirle een kleuterschool voor kinderen van het Medisch Kleuterdagverblijf, een school voor kinderen van het Medisch Kindertehuis en een Openluchtschool. Vanaf 2004 is er sprake van één school voor kinderen van 4 tot 16 jaar. De school is uitgegroeid tot 21 klassen in het SO en daarnaast nog een VSO afdeling met 100 leerlingen die sterk groeiende is. De school biedt diploma-gericht onderwijs op VMBO-T en HAVO niveau. Leerlingen op niveau VMBO-BBL en VMBO-K kunnen op dit moment alleen de eerste 2 jaar terecht in het VSO. Zij moeten daarna schakelen. Sg. De Keyzer telt op dit moment 350 leerlingen en 130 medewerkers.

De in- en uitstroom van leerlingen is groot. Er zijn veel leerlingen die pas in de bovenbouw instromen.

De visie van de school is: Je mag zijn wie je bent, en dat is goed.

1.1.2. De leerlingen

De afgelopen jaren is het aantal cluster 3 leerlingen teruggelopen tot 6. De school biedt op dit moment vooral plaats aan kinderen met ernstige (psychiatrische) gedragsstoornissen. Er zijn veel kinderen met een complexe problematiek. Kinderen in één groep hebben vaak verschillende diagnoses. Er zijn veel kinderen met een autisme spectrum stoornis. Daarnaast is er sprake van ADHD¹, ODD², Gilles de la Tourette, MCDD³ en dyslexie. In vele gevallen is er sprake van comorbiditeit. Er is

¹ Attention Deficit Hyperactivity Disorder of aandachtstekort- en hyperactiviteitsstoornis

² Oppositional Defiant Disorder of oppositioneel opstandige gedragsstoornis

³ Multiple Complex Developmental Disorder of meervoudige complexe ontwikkelingsstoornis

vooral sprake van internaliserend gedrag. Oppositioneel gedrag komt dan ook vaak voort uit gevoelens van angst en onveiligheid. Binnen school is veel aandacht voor een veilige, duidelijke en gestructureerde werkomgeving, zodat kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen.

1.1.3. Mijn historie in de school

Sinds 1984 werk ik op Sg. De Keyzer. Ik ben op deze plek begonnen als kleuterleidster op een school met twee klassen verbonden aan het Medisch Kleuter Dagverblijf. In deze steeds veranderende organisatie heb ik diverse taken gehad. Nadat ik een aantal jaren voor de klas stond in de onderbouw ben ik ADV vervanging voor de gehele SO afdeling gaan doen. Naast deze taak was ik ambulante begeleider. Ongeveer 15 jaar ben ik remedial teacher geweest. Ik heb me gespecialiseerd in dyslexie en dyscalculie. Twee jaar geleden ben ik IB-er geworden. Er was op dat moment geen adjunct-directeur en geen IB-er meer voor de onder- en middenbouw. Ik ben met alleen een rugzak vol ervaring in deze functie gestapt. Maar ik vind het erg prettig om IB-er te zijn. Vooral het werken in een multi-disciplinair team maakt dat het werk interessant is. Iedere discipline heeft zijn eigen rol naar de leerling toe, maar we werken wel ondersteunend en aanvullend met elkaar. Afgelopen schooljaar werd ik gevraagd om IB-er in de bovenbouw te worden. Ik zie deze verandering weer als een uitdaging. Toch merkte ik meteen dat er een onderdeel was waar ik me sterk op zou moeten richten en waar ik weinig kennis van heb: de schoolverlaters. Ik wil dan ook graag een goede schoolverlatersprocedure opzetten, zicht krijgen op wat er nodig is om tot een goed advies te komen en zicht krijgen op de uitstroommogelijkheden van leerlingen.

1.2 Aanleiding

De aanleiding tot dit onderzoek ontstond al snel in het begin van het schooljaar. Op het moment dat de schoolverlatersprocedure besproken werd merkte ik al dat er veel activiteiten in een korte periode plaats zouden vinden. Dit vergt veel van leerlingen en van de leerkrachten van groep 8.

Vanuit een ouderenquête kwam naar voren dat ouders al graag wat eerder willen weten wat de mogelijkheden van hun kind zijn richting vervolgonderwijs.

Vanuit de inspectie kwam de opmerking dat het ontwikkelingsperspectief vast moet liggen vanaf groep 7. Op dit moment wordt het ontwikkelingsperspectief enkel bepaald door de intelligentiegegevens vanuit de WISC-III. Het cognitief leerrendement wordt bepaald en het te verwachten didactisch eindniveau wordt aangegeven. In het handelingsplan van de leerling wordt dit als volgt omschreven: “Het gaat hierbij om een te verwachten ontwikkeling enkel op basis van intelligentie, waarbij bijkomende ontwikkelingsstoornissen, leerstoornissen en eventueel schoolverzuim als gevolg van dagbehandeling de didactische voortgang negatief kunnen beïnvloeden”.

De gedragswetenschapper is verantwoordelijk voor de omschrijving van het ontwikkelingsperspectief. Dit wordt ook beschreven in de notitie geschreven door Clijsen e.a. (2009). Ik wil dit onderzoek graag uitvoeren, omdat ik denk dat het meteen winst op kan leveren voor de bovenbouw: voor leerkrachten, voor ouders en leerlingen.

1.3 Onderzoeksvraag

Dit alles meenemende stel ik mezelf de vraag:

Welke informatie is nodig om in groep 7 een prognose voortgezet onderwijs te maken voor cluster 4 leerlingen?

Nadat ik vele schoolplannen gelezen had via internet (Google; schoolverlatersprocedure) kwam ik al tot het besluit dat het advies dan geformuleerd zou moeten worden aan het einde van groep 7. In een vroeger stadium zou niet mogelijk zijn. De gewenste situatie is dan ook dat er middelen ingezet worden die het mogelijk maken om aan het eind van groep 7 een prognose te geven aan ouders en leerlingen voor een vorm van voortgezet onderwijs.

Onderzoeksvraag 1:

Welke behoeften liggen er bij leerkrachten, ouders en leerlingen met betrekking tot de schoolverlatersprocedure?

Deelvragen:

- Hoe is de situatie nu op Sg. De Keyzer ?
- Wat zijn de positieve en negatieve ervaringen met de bestaande werkwijze?
- Wat is relevant uit de literatuur betreffende de overgang primair (speciaal) onderwijs naar voortgezet (speciaal) onderwijs voor cluster 4 leerlingen?

Onderzoeksvraag 2:

Wat verandert er in de schoolverlatersprocedure voor leerkrachten, ouders en leerlingen?

Deelvragen:

- Wat moet worden behouden?
- Welke mogelijkheden liggen er om een goede prognose te geven?
- Welke aanpassingen moeten er gedaan worden?
- Wie moeten er steeds bij betrokken zijn? En op welke manier?
- Wat betekent dit voor mij als IB-er?

1.4. Competenties waaraan ik wil werken

De IB-er informeert de eigen school vanuit externe netwerken

Ik ga op bezoek bij diverse scholen voor voortgezet onderwijs om me te oriënteren op het onderwijs in de diverse vormen: Praktijkonderwijs, VMBO-T, VMBO-K, VMBO-BBL, VSO en regulier met of zonder Leerwegondersteuning (LWOO).

Deze informatie deel ik steeds met de leerkrachten, de adjunct, de gedragswetenschapper. In gesprekken met ouders komt de informatie betreffende de scholen voor voortgezet onderwijs die ik zo verkrijg goed van pas.

De IB-er onderhoudt contacten geëigend aan de positie van intern begeleider.

De contacten die onderhouden moeten worden betreffende dit onderzoek zijn:

- Contacten met ouders. Vooral die ouders die problemen hebben met de schoolkeuze. B.v. er is in de regio Tilburg geen VSO-BBL die 4 jaar onderwijs biedt voor leerlingen met internaliserende problematiek. Er vinden extra gesprekken plaats en ouders worden voorgelicht over de eventuele mogelijkheden.
- Contacten met de leerkrachten van de schoolverlatersgroepen worden aangescherpt. Er moeten veel extra acties worden ondernomen, b.v. invullen DOD. Het is prettig als een ieder daarin zijn verantwoordelijkheid weet. Taken worden op een goede manier verdeeld, leerkrachten en IB-er ondersteunen elkaar en vullen elkaar aan. Leerkrachten van de groepen 7 worden betrokken bij de veranderingen richting schooladvies.

- Contacten met de diverse scholen voor voortgezet onderwijs. Ik neem contact op met scholen waar veel kinderen van de Keyzer aangemeld gaan worden. Er is een apart overleg tussen de CVB van het SO en die van het VSO. Met de scholen in de regio neem ik contact op, zodat we elkaar weten te vinden in geval dit voor de verwijzing nodig mocht zijn.

De IB-er draagt zorg voor systematische gegevensverzameling en rapportage t.b.v. de beleidsontwikkeling.

De procedure die er nu ligt voor de schoolverlaters wordt verlengd. Daardoor moeten leerkrachten van groep 7 actief betrokken worden bij de procedure. Er zal een nieuw tijdspad moeten komen, waarin duidelijk is welke stappen op welk moment genomen gaan worden. De IB-er is degene die de activiteiten aanstuurt, coördineert en evalueert.

1.5. Huidige en gewenste situatie

Huidige situatie	Gewenste situatie
Schoolverlatersprocedure start in groep 8	Schoolverlatersprocedure start in groep 7
Ouders en leerlingen krijgen voorlopig schooladvies november groep 8	Ouders en leerlingen krijgen voorlopig schooladvies juni groep 7
Alle benodigde testen en toetsen in 2 maanden (september-oktober groep 8)	Start met benodigde testen en toetsen in april groep 7
Wie: IB-er, adjunct, gedragswetenschapper, leerkrachten, leerlingen en ouders groep 8	Wie: IB-er, adjunct, gedragswetenschapper, leerkrachten, leerlingen en ouders groep 7 en 8.
Ouders en leerlingen hebben weinig tijd om het advies te accepteren	Ouders en leerlingen kunnen al langere tijd nadenken over het advies en de eventuele mogelijkheden. Ze kunnen zich langere tijd oriënteren op een vervolgschool.

Hoofdstuk 2 Theoretisch onderzoek

Binnen de literatuur is weinig geschreven over de overgang vanuit het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs. Er zijn procedures voor en deze zijn vooral gericht op toetsing en aanleveren van de benodigde gegevens, zowel op papier als digitaal (Digitaal Onderwijs Dossier)

Het gaat vooral om een tijdsprocedure, het op tijd aanleveren van gegevens, het op tijd inzetten van toetsen en testen. Inhoudelijke zaken worden niet besproken.

Ik wil binnen een theoretisch kader op zoek naar de zaken die inhoudelijk van belang en relevant zijn bij de overgang van primair (speciaal) onderwijs naar voortgezet (speciaal) onderwijs voor cluster 4 leerlingen.

2.1. Het ontwikkelingsperspectief

Leerlingen die cluster 4 onderwijs volgen zijn speciale leerlingen. Zij hebben allemaal extra zorg nodig. Hun diagnose geeft zowel pedagogische als didactische behoeften aan. Deze worden beschreven in een individueel handelingsplan. Dit plan wordt 2 keer per jaar geëvalueerd door de gedragsdeskundige, de IB-er en de leerkracht. Ouders worden uitgenodigd voor een gesprek en geven hun goedkeuring door ondertekening. Het plan is opgesteld vanuit de gedachte van handelingsgericht werken. Het is systematisch opgezet en de onderwijsbehoeften staan centraal. Er worden duidelijke doelen geformuleerd op sociaal, emotioneel, cognitief en medisch/lichamelijk gebied. Er is aandacht voor kenmerken van het kind. Er wordt uitgegaan van de meewerkende kenmerken van het kind. (Pameijer, 2008)

Een van de onderdelen van het handelingsplan is het ontwikkelingsperspectief. In april 2009 verscheen de notitie: *werken vanuit een ontwikkelingsperspectief in het speciaal onderwijs, naar een gezamenlijk kader (PO raad, Utrecht en SBO werkverband, Zeist)*. Het volgende wat beschreven wordt is gebaseerd op deze notitie. Er wordt aangegeven dat werken vanuit een ontwikkelingsperspectief een belangrijke bijdrage kan leveren aan het vergroten van de opbrengstgerichtheid van het onderwijs (kwaliteitszorg), het doelgericht plannen van onderwijs aan leerlingen, het maken van beredeneerde keuzes in leerlijnen en onderwijsaanbod, een betere afstemming met ouders en leerling over wat de school wil bereiken en een goede overgang naar het voortgezet (speciaal) onderwijs.

Zeker voor leerlingen in het speciaal onderwijs is het essentieel dat veel aandacht wordt besteed aan een goede overgang naar voortgezet onderwijs. Een goede start is het halve werk. (Clijssen, Pieterse, Spaans , Visser, 2009,p.44)

Als je werkt vanuit een OPP worden voor elke leerling gegevens systematisch verzameld teneinde het uitstroomniveau naar het V(S)O te kunnen bepalen. De school gaat in gesprek met de leerling en de ouders over het uitstroomniveau.

Werken vanuit een OPP levert daarbij een bijdrage aan:

- Een beargumenteerde keuze voor een vervolgbestemming in het V(S)O die past bij de mogelijkheden van een kind.
- Het goed voorbereiden van een leerling op een bepaalde vervolgbestemming. Hiertoe moet de school weten wat de instroomvereisten zijn per uitstroombestemming. School werkt op basis hiertoe doelgericht toe naar een bepaald uitstroomniveau.
- Een goede overdracht van gegevens naar de school voor V(S)O. De school voor speciaal onderwijs draagt over wat de specifieke onderwijsbehoeften zijn van de leerling en welke aanpak goed werkt.

Van belang is dat een uitstroomniveau bepaald wordt dat past bij de mogelijkheden en de interesses van de leerling. Hierbij moet een SO school alert zijn op onder advisering. Het is belangrijk dat de leerling in de SO school voldoende uitgedaagd en gestimuleerd wordt. Vaststellen van het uitstroomniveau moet zo objectief mogelijk vastgesteld worden.

In het kader van kwaliteitszorg is het zinvol na te gaan welke uitstroombestemmingen de school realiseert en of de leerlingen op de gekozen bestemming goed functioneren. Hieruit kunnen lessen getrokken worden ten aanzien van het vaststellen van het uitstroomniveau en het onderwijsaanbod dat nodig is om een leerling goed voor te bereiden op een bepaalde vervolgbestemming.

Bij het realiseren van een goede overgang naar het V(S)O is nauwe samenwerking met het V(S)O in de regio noodzakelijk.

Het maken van een ontwikkelingsperspectief is niet eenvoudig. Er spelen meerdere factoren een rol: kindfactoren (intelligentie, geheugen, beperkingen en gedragsproblemen), schoolfactoren (leerkracht, groep, school) en gezinsfactoren.

2.2. De belangrijkste kindkenmerken van cluster 4 leerlingen en de aandachtspunten voor de school

In deze paragraaf wil ik graag de factoren beschrijven die van belang zijn voor het ontwikkelingsperspectief van de cluster 4 leerling: de kind – en de schoolfactoren. Wanneer er gesproken wordt over het verwachte uitstroomniveau van de leerlingen in cluster 4 kan er niet voorbij gegaan worden aan de problematiek die er speelt op sociaal- emotioneel gebied. Er is extra zorg voor sociale omgang. De emotionele ontwikkeling neemt een grote plaats in. Vaak komt cognitieve ontwikkeling op de tweede plaats. De omgeving past zich aan aan hun mogelijkheden. Daarnaast moet de omgeving van de school niet te veel volgend zijn. Leerlingen moeten uitgedaagd worden steeds stappen te maken in hun ontwikkeling om verder te komen. Leerlijnen volgen is daarbij een goed uitgangspunt. Als de cognitieve ontwikkeling positief verloopt dan kan een kind zich sociaal-emotioneel gesterkt voelen.

De beschreven problematieken (ASS en ADHD) worden beschreven door Verheij & van Doorn (2002)

Kinderen waarbij leerproblemen en kinder- en jeugdpsychiatrische problemen samengaan vertonen een samengestelde problematiek. De diagnose moet dan ook gericht zijn op begeleiding en interventie. Problemen die zich voordoen kunnen niet verklaard worden vanuit een enkelvoudig perspectief. Een groot aantal factoren oefent invloed uit op het uiteindelijke beeld, waarbij duidelijk is dat deze factoren per kind zullen verschillen. Sterke en zwakke kanten van het kind spelen een rol. In het handelingsplan dat gehanteerd wordt op Sg. De Keyzer worden deze omschreven als meewerkende en belemmerende kenmerken. Ik bespreek hier de meest voorkomende diagnoses.

Autisme Spectrum Stoornis (ASS)

Bij ongeveer 80% van de leerlingen met autisme is er sprake van cognitieve beperkingen. Voor veel kinderen zal het leren van schoolse vaardigheden te hoog gegrepen zijn, onderkenning en ondervanging van deze problemen is belangrijk.

Aandachtspunten zijn:

- Er is geen normaal ontwikkelingsverloop.
- Er is sprake van discrepanties in en disharmonie van cognitieve vermogens (performale vaak hoger dan verbale intelligentie)
- Relatief sterk visueel-ruimtelijke ontwikkeling

(Er wordt op school veel gebruik gemaakt van hulpmiddelen: koptelefoons, time-timers, picto's, emotie-thermometers, visuele ondersteuning in schema's, afgeschermdde werkplekken.)

- Problematische denkontwikkeling
- Problematische spraak/taalontwikkeling
- Tekortschietende neuropsychologische functies.
(moeite om adequate oplossingsstrategieën te ontwikkelen)
- Atypische kennisverwerving, kennisverwerking, kennisbestand en kennishantering
- Beschadigde "theory of mind"
(=het vermogen van mensen om psychische processen, zoals gedachten, verlangens en intenties, aan zichzelf en aan andere mensen toe te schrijven op een zodanige wijze dat betekenis en voorspelbaarheid gegeven wordt aan gedrag. Op school worden diverse hulpprogramma's aangeboden: TOM-training, "ik ben speciaal", het ik-boek)
- Angstige en door grootheid gekleurde belevingswereld
(Op school wordt de voorspelbaarheid vergroot en een gedragspatroongrafiek wordt gebruikt voor zelfreflectie in situaties)
- Problemen wat betreft relaties en interactie

Wil een kind met een autisme spectrum stoornis zich handhaven binnen een klassensituatie dan zal deze situatie hem steun dienen te bieden in zijn beperkingen. Negatieve verschijnselen worden begrensd en ontbrekende vaardigheden worden ondervangen. De ruimtelijke inrichting is overzichtelijk, er wordt een dagschema gehanteerd en er zijn klassenregels.

Aan het einde van de basisschoolperiode zijn kinderen toegegroeid naar een eigen identiteit als lerend kind. Het kind moet zelf controle krijgen over metacognitieve strategieën die hij gebruikt. Hij moet gaan leren vanuit een eigen toekomstperspectief. De overgang naar het voortgezet onderwijs moet al in de laatste groepen worden voorbereid. Vaak is er namelijk sprake van een hecht systeem van ondervanging en externe regulatie, waardoor de betrokkenen zich niet meer realiseren hoe afhankelijk de leerling van dit systeem geworden is. De overgang naar het voortgezet onderwijs wordt dan een pijnlijke confrontatie met het anders-zijn op een moment dat de leerling hier ook meer gevoelig voor is. Er moet

nagegaan worden of het voortgezet onderwijs biedt wat de leerling nodig heeft. Voortgezet onderwijs geeft veel veranderingen: meerdere docenten, onverwachte veranderingen, organisatie huiswerk, zelfverantwoording voor meenemen spullen, enz.

Aandachtstekort-/hyperactiviteitsstoornissen (ADHD)

Kinderen met ADHD kunnen enorm van elkaar verschillen en vormen een heterogene groep. Er is sprake van een aantal kerngedragingen gericht op: aandacht, hyperactiviteit en impulsiviteit. Door problemen op deze gebieden wordt het schoolse leren beïnvloed. Er is geen algemeen verklaringsmodel en geen algemene aanpak of behandeling mogelijk.

Aandachtspunten zijn:

- Informatieverwerking
Er is vaker sprake bij de kinderen van een informatieverwerkingsstoornis
- Sensorische functies
(=prikkelgevoeligheid)
- Motoriek
ADHD gaat frequent samen met problemen wat betreft fijne en grove motoriek
- Spraak/Taal
Kinderen hebben vaker problemen met de expressieve taalvaardigheden.
- Aandacht
Belangrijk is te realiseren dat er geen enkel aandachtsprobleem is dat kinderen met ADHD delen
- Inhibitie
Adequate regulering en remming ontbreekt vaak, moeite met impulsbeheersing en impulscontrole.
- Executieve functies
De planning en uitvoering van voorgenomen gedrag laat te wensen over.

Kernpunt bij de aanpak van ADHD is een positief interactiepatroon, een relatie opbouwen.

De leerling gaat zich competent voelen in zijn eigen mogelijkheden. Vanuit een relatie is het goed om te werken aan een structurering op basis van (on) mogelijkheden en beperkingen, de opbouw van een goede werkhouding.

Hechtingsstoornissen

Een hechtingsstoornis wordt ook wel het Geen Bodem Syndroom (GBS) genoemd. Het kind ontwikkelt geen leeftijdsadequate sociale relatievormen. Het kind vertoont onaangepast gedrag, een onvermogen om passend te reageren. De onderliggende oorzaak is steeds weer de angst om opnieuw te worden teleurgesteld, gekwetst of afgewezen.

Aandachtspunten:

- Een duidelijke, gestructureerde, veilige leeromgeving is van belang.
- Een appèl op de relatie is belastend en leidt tot extra problemen. De leerkracht verwacht geen wederkerigheid, de relatie is neutraal, ten allen tijde.
- Het doel van het onderwijs is dan alleen het aanleren van schoolse vaardigheden, zakelijk en technisch, met aandacht voor succeservaringen.

Het aantal kinderen met hechtingsproblemen stijgt snel. Een goede afstemming met de opvoeders is van belang. (Giesing & Nauta, 2011)

2.3. De rol van ouders

Ook gezinsfactoren zijn van belang voor het ontwikkelingsperspectief van de leerling. Wanneer ik als IB-er de leerlingen bespreek die vanuit het SO naar het VSO van Sg. De Keyzer gaan is de vraag bij “twijfelleerlingen” steeds hoe gemotiveerd zijn de ouders. Ouders worden gezien als partners met wie de school in dialoog treedt. Elkaar serieus nemen en wederzijds respect staan hierbij centraal. Ouders moeten weten dat ze welkom zijn op school. Ze worden betrokken bij de zorgstructuur van de school, bij de doelen die voor het kind gesteld worden. Ouders zijn de ervaringsdeskundigen. Het gedrag van een kind kan op school anders zijn dan thuis. School en ouders kunnen profiteren van elkaars betrokkenheid en deskundigheid. (Van Beukering & Pameijer, 2008)

In de gids voor ouders, verzorgers en leerlingen: voortgezet onderwijs 2010-2011 wordt gesproken over de rol van ouders in de schoolverlatersprocedure. Alle basisscholen moeten het schooladvies voor de ouders en de leerlingen op papier zetten. De meeste scholen geven een uitgebreide toelichting op het advies. Ook geven ze voorlichting over de keuzemogelijkheden in het voortgezet onderwijs. Ouders melden hun kind aan bij de school van hun keuze, de school die aansluit op het advies. Het bestuur van de school voor voortgezet onderwijs beslist of een leerling wordt toegelaten. Er moeten goede redenen zijn een leerling te weigeren. Ouders worden daar schriftelijk van op de hoogte gesteld.

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie

In hoofdstuk 2 heb ik de theorie beschreven die van toepassing is op de schoolverlaters: het ontwikkelingsperspectief, de kindkenmerken van cluster 4 leerlingen en de rol van ouders in de overgang van primair naar voortgezet onderwijs. Vanuit de theoretische informatie heb ik de stap gezet naar de onderzoeksmethoden. Deze beschrijf ik in hoofdstuk 3. Het onderzoek is dan ook gericht op de groepen personen die betrokken zijn bij de schoolverlatersprocedure op Sg. De Keyzer op dit moment:

- Ouders
- Leerlingen
- Leerkrachten groep 8, adjunct, gedragswetenschapper en IB-er.

3.1. Onderzoeksmethode

Het onderzoek dat ik ga doen is een actieonderzoek. De intentie is verbetering aan te brengen in de schoolverlatersprocedure. Ontwikkelen, uitproberen, documenteren en evalueren gaan hand in hand volgens Kallenberg (2010). Hij geeft aan dat een actieonderzoek een aantal stappen doorloopt:

1. Analyse van het onderwerp

Na het signaleren van een probleem wordt een vraag geformuleerd die tot een oplossing leidt. Het probleem wordt verhelderd.

2. Ontwikkelen en plannen

Om te komen tot ontwikkeling worden betrokken: observatie, reflectie, literatuurstudie, informatie vanuit collega's en leerlingen en eigen praktijkkennis. Daarna wordt een plan voor handelen gemaakt in het perspectief van verbetering of bijsturing.

3. Uitvoeren en implementeren van de acties

De uitvoering wordt vastgelegd en ook het verloop ervan. Wat gebeurt er in het proces. Ik heb zelf een dagboek gebruikt om het verloop van de activiteiten te volgen.

4. Resultaten bekijken en evalueren

Het is de bedoeling te reflecteren op het onderzoek.

5. Conclusies trekken

Er wordt een mondelinge en/of schriftelijke rapportage gemaakt.

De stappen worden doorlopen met het doel de kwaliteit van eigen handelen te verbeteren vanuit een meer gefundeerd inzicht in de situatie. Het verbeteringsproces staat centraal volgens Harinck (2010)

In hoofdstuk 1 is het probleem beschreven en in hoofdstuk 2 de verkenning vanuit theoretische achtergrond. Om te komen tot een complete verkenning heb ik gekozen voor diverse vormen van onderzoek: een open vragenlijst voor ouders, verzamelen gegevens uit testen en onderzoeken van de leerlingen en een kwaliteitskaart voor personeel dat betrokken is bij de schoolverlatersprocedure. De vragenlijst heb ik zelf gemaakt, de data zijn van belang om een overzicht te krijgen van wat er nu precies speelt met betrekking tot de uitslagen van de testen en onderzoeken en de kwaliteitskaart is een bestaand onderzoek dat prima aansluit bij dit onderwerp. Ik vind het prettig om op deze manier diverse onderzoeksinstrumenten toe te passen en te verwerken om zo mijn eigen handelen te verbeteren.

Ik wil met de toepassing van deze onderzoeksinstrumenten graag antwoord krijgen op de gestelde vragen.

De analyse van de onderzoeksinstrumenten wordt beschreven in hoofdstuk 4.

3.2. Ouders

Voor ouders heb ik gekozen voor een vragenlijst met open vragen. De vragenlijst is in bijlage 1 beschreven. Er wordt gevraagd naar de ervaringen van ouders met de huidige gang van zaken betreffende de leerlingen in groep 8. Ouders van groep 7 geven regelmatig in gesprekken aan dat ze meer willen weten van hun kind richting voortgezet onderwijs. Daarnaast is er in een onderzoek voor ouders naar de kwaliteit van het onderwijs ook aangegeven dat ze graag vroeg op de hoogte willen zijn van de prognose voortgezet onderwijs. De vragen die door mij gesteld worden aan de ouders zijn gericht op de onderdelen van de schoolverlatersprocedure. Voor verzending heb ik de lijst besproken met de adjunct-directeur. In een gesprek hebben we de lijst bekeken op validiteit; hebben de vragen de inhoud van wat we willen weten? De vragenlijst kan anoniem ingevuld worden. Hij wordt met de kinderen meegegeven met een retourenvelop. De vragen zijn gesteld van algemeen naar meer persoonlijk. De vragenlijst is meegegaan met de leerlingen op maandag 21 februari. Er zijn 42 vragenlijsten naar ouders gegaan. De opmerkingen van ouders ga ik verzamelen.

De antwoorden op de vragen geven de beleving van ouders weer betreffende de procedure van schoolverlaten. Antwoorden zijn onderling vergelijkbaar.

3.3. Leerlingen

De leerlingen die schoolverlater zijn krijgen een aantal testen voorgelegd. Ik beschrijf de testen die er op dit moment toe doen om een advies te formuleren. Ik gebruik de term test als uniforme omschrijving voor testen en toetsen.

a. WISC-III

De WISC-III (Wechsler Intelligence Scale for Children-III) is een intelligentietest voor kinderen tussen de 6 en 16 jaar die individueel afgenomen wordt. De test vraagt van het individu een goede organisatie van zijn gedrag. Er wordt onderscheid gemaakt in verbale en performale subtests, waaruit een volledig capaciteitenprofiel ontstaat. De gedragswetenschapper is verantwoordelijk voor de interpretatie van de gegevens. De test leidt tot 3 IQ scores en 3 factorscores. De IQ scores zijn: totaal IQ, verbaal IQ en perfoormaal IQ. De factorscores zijn: verbaal begrip, perceptuele organisatie en verwerkingssnelheid.

b. NIO

De Nederlandse Intelligentietest voor Onderwijsniveau (van Dijk & Tellegen, 2004) is bedoeld voor advisering met betrekking tot de schoolkeuze van leerlingen van groep 8 in het basisonderwijs. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de verbale en de symbolische factor. De test kan in een groep afgenomen worden.

Dit is een intelligentietest die groepsgewijs afgenomen kan worden.

c. Drempelonderzoek

Het drempelonderzoek kan afgenomen worden vanaf groep 8. Er zijn subtests voor technisch lezen, begrijpend lezen, spelling, woordenschat en rekenen.

Er wordt uitgegaan van de didactische leeftijd van een leerling. De scores op de subtests worden omgezet naar dle's (didactisch leeftijds equivalent). Deze maat wordt gebruikt voor het bepalen van de leerachterstand die nodig is voor het toekennen van beschikkingen voor leerwegondersteuning en praktijkonderwijs. Er wordt een advies bepaald richting voortgezet onderwijs. Technisch lezen heeft geen enkele functie in de opstelling van het advies, rekenen wordt het zwaarste gewogen.

d. NPV-J

De Nederlandse Persoonlijheids Vragenlijst- Junior (F. Luteijn, H. van Dijk & D. Barelds, 2005) meet persoonlijkheidsaspecten op 5 gebieden bij kinderen tussen de

9 en 15 jaar. De vragen kunnen groepsgewijs of individueel afgenomen worden. Er worden vragen gesteld op het gebied van:

- Inadequatie. De mate waarin kinderen zichzelf zien als angstig of denken niet veel te kunnen.
- Volharding. De mate waarin kinderen zichzelf zien als rustig en serieus te kunnen doorzetten.
- Sociale inadequatie. Het zichzelf zien als niet zo goed in staat zijnde met anderen om te gaan.
- Recalcitrantie. De mate waarin kinderen zich afzetten tegen anderen en veel kritiek hebben.
- Dominantie. De mate van grip willen hebben op de omgeving en het willen sturen van anderen.

e. Cito Volgsysteem primair onderwijs (LOVS)

Het LOVS omvat de LVS-toetsen, de entreetoetsen en de Eindtoets Basisonderwijs. Met de testen van het volgsysteem is het mogelijk de vorderingen van leerlingen op een systematische wijze te volgen. Zo krijg je informatie over het resultaat van het geboden onderwijs op leerling, groeps- en school niveau. Aandachtspunten kunnen geformuleerd worden en waar nodig worden maatregelen getroffen om het onderwijs te verbeteren.

De Eindtoets basisonderwijs verschijnt jaarlijks in een nieuwe versie. De specifieke functie is het geven van onafhankelijke informatie voor de keuze van het best passende brugklatype voortgezet onderwijs. De test meet wat een kind in vergelijking met andere kinderen in 8 jaar basisonderwijs geleerd heeft.

Wanneer de gegevens van al deze testen naast elkaar gelegd worden ontstaat er een advies.

De entreetoets groep 7 maakt ook deel uit van het LOVS, maar wordt op dit moment niet afgenomen op Sg. De Keyzer. De test meet de basisvaardigheden van leerlingen op de onderdelen taal, rekenen-wiskunde en studievaardigheden. Op basis van de gegevens ontstaat er een leerlingprofiel. De test is vernieuwd in 2010.

Een test is volgens Harinck (2010) een kant-en-klaar instrument, met een vastgestelde afnameprocedure en met een specifiek gebruiksdoel. Een test is geschikt voor je doel, of niet. Daarom is het belangrijk te weten waarvoor een test dient en voor wie deze geschikt is.

3.4. Leerkrachten, adjunct, gedragswetenschapper en IB-er.

Vanuit het KPC in 's-Hertogenbosch is een kwaliteitskaart overgang PO-VO ontwikkeld in 2009. De kwaliteitskaart is te vinden in bijlage 2. Deze is ontstaan vanuit de behoefte om de afspraken rond de overdracht van leerlingen van het primair onderwijs naar het voortgezet onderwijs vast te leggen. De kaart sluit aan bij bestaande systemen van kwaliteitszorg, die in het onderwijs gebruikt worden. Hiermee wordt benadrukt dat de verantwoordelijkheid voor een goede overdracht van de leerlingen bij de betrokken partijen ligt: PO en VO.

Ik heb ervoor gekozen de kaart die bestemd is voor het primair onderwijs in te laten vullen door alle personen die betrokken zijn bij de schoolverlatersprocedure op dit moment. De kaart geeft aan wat er van hen verwacht wordt. Als de kaart jaarlijks ingevuld wordt dan geeft deze zicht op de eigen kwaliteit met betrekking tot de overdracht. De kwaliteit wordt beschreven en beoordeeld voor drie domeinen:

Domein 1: Informatieoverdracht van individuele leerlingen

Domein 2: Bekendheid met organisatie, werkwijzen en didactiek van de betrokken partnerscholen.

Domein 3: Evaluatie van de overgangsprocedure.

3.5. Betrouwbaarheid, validiteit, triangulatie en ethiek

Met betrekking tot de kwaliteit van het onderzoek spelen een aantal zaken een belangrijke rol volgens Harinck (2010): Betrouwbaarheid, validiteit en triangulatie. Het onderzoek moet nauwkeurig uitgevoerd worden en datgene te pakken krijgen wat je als onderzoeker wil weten.

3.5.1. Betrouwbaarheid

Ik heb me als onderzoeker tijdens de acties steeds open opgesteld. Ik heb steeds overleg gehad met mijn adjunct over de te zetten stappen. De vragenlijst is voor deze naar ouders ging ook door hem bekeken. Daarnaast heb ik de gedragswetenschapper en leerkrachten van groep 8 geraadpleegd als deskundigen. Hun namen zijn niet in het belang van het onderzoek en zijn dus niet opgenomen in het onderzoeksverslag. Ik heb alle betrokkenen (ouders, leerkrachten, directie en gedragswetenschapper) zowel vooraf, tussentijds als achteraf geïnformeerd.

De “critical friends” hebben mijn onderzoek mee gevolgd en voorzien van opmerkingen. Dit was vooral belangrijk in het helder en scherp krijgen van de onderzoeksvragen.

Mijn man zorgt als “leek” voor kritische opmerkingen om het taalgebruik zo te houden dat het voor een ieder leesbaar is.

De IB-er van het VSO heeft als deskundige het onderzoek gelezen en voorzien van waardevolle aanvullingen.

Via een logboek (zie bijlage 6) heb ik het verloop van het onderzoek bijgehouden.

De ouderenquête zou volgend schooljaar herhaald kunnen worden. Als de schoolverlatersprocedure verandert en de ontwikkeling van de school vanuit passend onderwijs is het onoverkomelijk dat in de toekomst andere antwoorden gegeven gaan worden.

3.5.2. Validiteit

De vragenlijst voor ouders en de kwaliteitskaart hebben bijgedragen aan het formuleren van verbeterpunten. Er is vanuit verschillende invalshoeken naar de schoolverlatersprocedure gekeken. De literatuur is gekoppeld aan de praktijk om te komen tot een antwoord op de onderzoeksvraag. Zo ontstaat de driehoek: praktijk, literatuur en mijn eigen kennis om dit onderzoek te voltooien.

3.5.3. Triangulatie

Volgens Kallenberg (2010) is triangulatie gebruiken, vergelijken en verbinden. Ik heb meerdere onderzoeksinstrumenten gebruikt om het antwoord op de vragen duidelijk te krijgen. Kwantitatieve, maar vooral kwalitatieve gegevens worden zo naast elkaar gebruikt. Er is sprake van verschillende typen informanten.

3.5.4. Ethiek

Ethische aspecten spelen een rol in het onderzoek. Onderzoek van ouders is door mij anoniem uitgevoerd. De formulieren die retour komen worden met respect gelezen en verwerkt. Leerkrachten, directie en gedragswetenschapper zijn op de hoogte van het onderzoek. Zij worden regelmatig door mij geïnformeerd en bevraagd. Voor het onderzoek is de directie om toestemming gevraagd. Zij geven mij vertrouwen om dit onderzoek uit te voeren. Door iedereen te betrekken bij de

procedure voor de schoolverlaters is er sprake van goedwillendheid en vertrouwen in een ieders kunnen. Alle betrokkenen zijn bereid tijd en energie te investeren.

Ik ben me bewust van het feit dat de informatie die ik behandel zoveel mogelijk relevant moet zijn. Deze wordt nauwkeurig en zorgvuldig verwerkt. Ik ga daar integer mee om. Dit rechtvaardigt mij stappen te zetten in het onderzoek.

Hoofdstuk 4 Data analyse en resultaten

De onderzoeksmethoden die ik heb beschreven in hoofdstuk 3 hebben zowel kwalitatieve als kwantitatieve gegevens opgeleverd.

De oudervragenlijst en de kwaliteitskaart PO-VO gaan vooral uit van kwalitatieve gegevens, de data vanuit de toetsen van leerlingen zijn kwantitatief, meetbaar. Voor de verwerking van deze gegevens zijn andere technieken gewenst.

In hoofdstuk 4 wil ik vooral op zoek naar de antwoorden op de volgende vragen:

- Wat zijn de positieve en negatieve ervaringen met de bestaande werkwijze?
- Wat moet worden behouden?
- Welke mogelijkheden liggen er om een goede prognose te geven?
- Welke aanpassingen moeten er gedaan worden?
- Wat zijn zaken waarmee rekening gehouden moet worden?

In de volgende paragrafen beschrijf ik eerst de data en daarna de analyse van de onderzoeksmethoden.

4.1. De oudervragenlijst

Er zijn 42 lijsten verstuurd, waarvan er 19 op de genoemde datum teruggestuurd waren. In de uitwerking van de antwoorden is tussen haakjes genoemd hoe vaak een antwoord gegeven is.

Uitwerking vragenlijst

Vragen	Antwoorden (aantal antwoorden)
Is het advies zoals omschreven door Sg. De Keyzer voldoende om een keuze te maken voor uw kind?	Ja (18) Nee (1)
Wat vindt u van de wijze van verslaglegging? (handelingsplan, rapport, verslag)	Prima (6) Duidelijk en overzichtelijk (5) Goed (5)

schoolverlatersonderzoek)	Voldoende tot goed (1) Voldoende (1) Redelijk tot voldoende (1)
Is de voorlichting over de diverse vormen van onderwijs voldoende?	Ja (12) Te veel gericht op scholen in regio Tilburg (2) Nee, onduidelijk en onvolledig, niet afgestemd op niveau (3) Kan nog beter (1) Niet van toepassing (1)
Wat vindt u van het tijdstip waarop het advies gegeven wordt?	Goed (14) Aan de late kant (1) Te vroeg, voor de eindcito (3) Voorlopig advies in november en advies in december heeft geen zin, is heel verwarrend (1)
Kan u op school terecht met uw vragen? Bij wie?	Ja, bij de leerkracht (16) Weet ik niet (2) Nee, onvoldoende kennis, begeleiding is matig (1)
Hoe heeft u als ouders de afgelopen periode ervaren m.b.t. het schooladvies?	Goed (goed gevoel, prettig en duidelijk, steun van de juf, wel spannend voor de kinderen, duidelijk, voldoende overleg)(13) Hadden verwacht dat C. hier op school kon blijven (1) Onrustig, maar had niet anders verwacht (1) Geen duidelijkheid, weinig ondersteuning (1) Erg vervelend, juist na alle prettige jaren (1) Kan pas in maart voortgezet onderwijs

	bellen (1) Er was maar één voorlichtingsdag (1)
Hoe heeft uw kind de afgelopen periode ervaren m.b.t. het schooladvies?	Positief (3) Goed (5) Spannend, zenuwachtig (3) Duidelijk, zonder stress (1) Hetzelfde, geen veranderingen (1) Opgelucht en tevreden dat hij hier naar VSO mag (2) Ziet op tegen kamp en veranderingen (1) Wil niet naar andere school (1) Niet zo positief (1) Het is volledig langs hem heen gegaan (1)
Aanvullende opmerkingen (niet op elk formulier waren opmerkingen te vinden)	• Graag meer informatie over VSO scholen • Welke scholen zijn gericht op ASS • Leerkracht staat altijd open voor vragen • Vaak veel onduidelijkheid • Waar kunnen we heen met advies VMBO-kader in het VSO? • Geen info over scholen in de regio. • Ik ben tevreden over het geheel • Het zou fijn zijn te weten wanneer de uiterste inschrijfdata zijn voor bv. VSO en LWOO.

Analyse van de oudervragenlijst

Vanuit de vragenlijst voor ouders blijkt dat de meeste ouders het advies voldoende vinden om een keuze te maken voor het voortgezet onderwijs. De wijze van verslaglegging wordt als voldoende tot goed ervaren. De voorlichting over het

voortgezet onderwijs is over het algemeen voldoende, maar kan nog verbeterd worden volgens 1/3 deel van de ouders. Het tijdstip waarop het advies gegeven wordt, wordt door de ouders van groep 8 als goed ervaren. (dit in tegenstelling tot eerdere berichten in een kwaliteitsonderzoek onder ouders). Ouders geven aan op school bij de leerkracht terecht te kunnen met vragen. De meeste ouders hebben de afgelopen periode als positief ervaren, 1/3 deel van de ouders geeft aan teleurgesteld te zijn in de school wat betreft begeleiding en advies. Ook de meeste kinderen hebben de afgelopen periode als positief ervaren, maar er is nog 1/3 deel dat spanning en stress ervaart.

De opmerkingen die gemaakt zijn, zijn zeer waardevol om mee aan de slag te gaan. De volgende zaken neem ik als verbeterpunten mee:

- De voorlichting over de diverse vormen van voortgezet onderwijs
- De stress bij de leerlingen verminderen
- Ouders meer betrekken en tegemoet komen aan hun vraag om duidelijkheid.

4.2. Resultaten van leerlingen op de afgenomen testen

De testen genoemd in hoofdstuk 3 worden bij de leerlingen afgenomen.

Is het met deze testen mogelijk een goede prognose te geven?

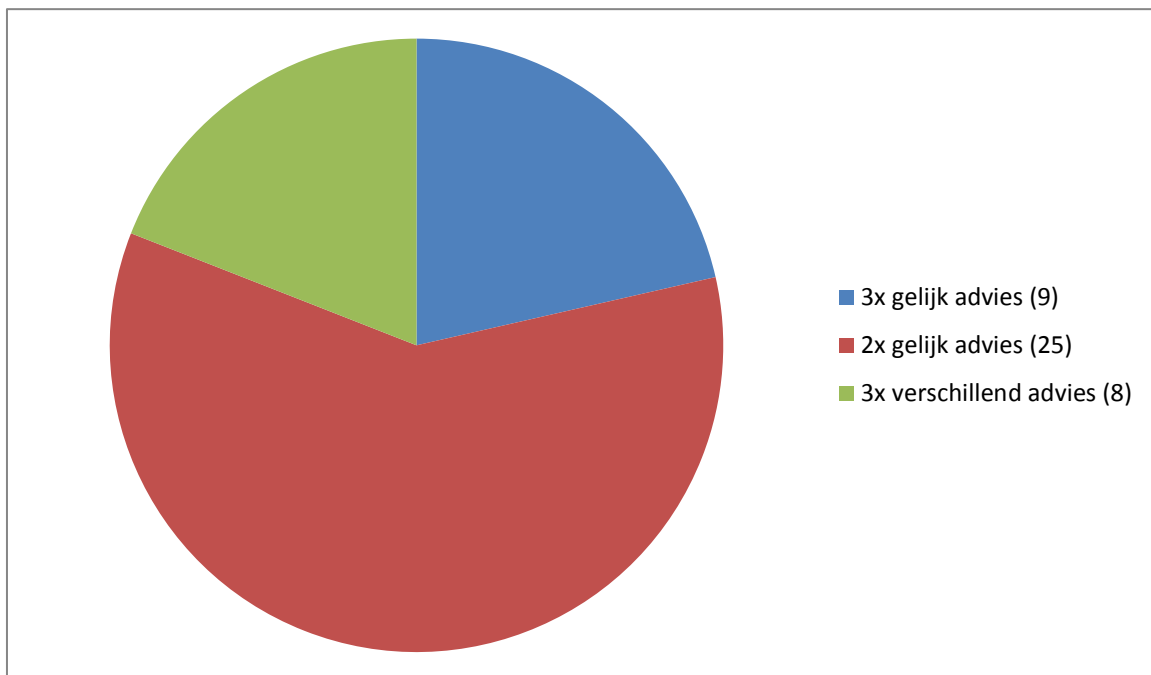
Het LOVS wordt 2 keer per jaar afgenomen. Hiermee zijn de leerlingen vaak al vanaf groep 1 gevolgd.

De WISC-III meet de intelligentie van de leerling. De individuele intelligentietest is al vaak meegenomen in het stellen van een diagnose. Cluster 4 leerlingen hebben bijna altijd een diagnose. De WISC-III is op het moment van het schooladvies niet ouder dan 2 jaar.

De NIO en het drempelonderzoek zijn onderdeel van de schoolverlatersprocedure. Zij worden afgenomen begin groep 8.

Vanuit de NIO, WISC-III en drempelonderzoek wordt een advies geformuleerd. Als dan daarna nog de eindtoets van cito volgt, geeft dat 4 adviezen. De problematiek van de leerlingen, die beschreven is in hoofdstuk 2, geeft de behoefte aan zorg weer. Alle adviezen en de behoefte aan zorg geven een eindadvies aan richting regulier of speciaal onderwijs. De adviezen geformuleerd vanuit de NIO, WISC-III en het drempelonderzoek worden per leerling aangegeven in bijlage 3.

Er zijn 42 leerlingen die schoolverlater zijn.

Figuur 1

Er zijn 25 leerlingen die 2 gelijke adviezen hebben en een advies afwijkend naar lager of hoger niveau. De afwijking naar lager of hoger niveau komt evenveel voor. (11x afwijking naar hoger niveau, 12x afwijking naar lager niveau, 2x WISC-III advies niet te bepalen door groot verschil in perfoomaal en verbale score)

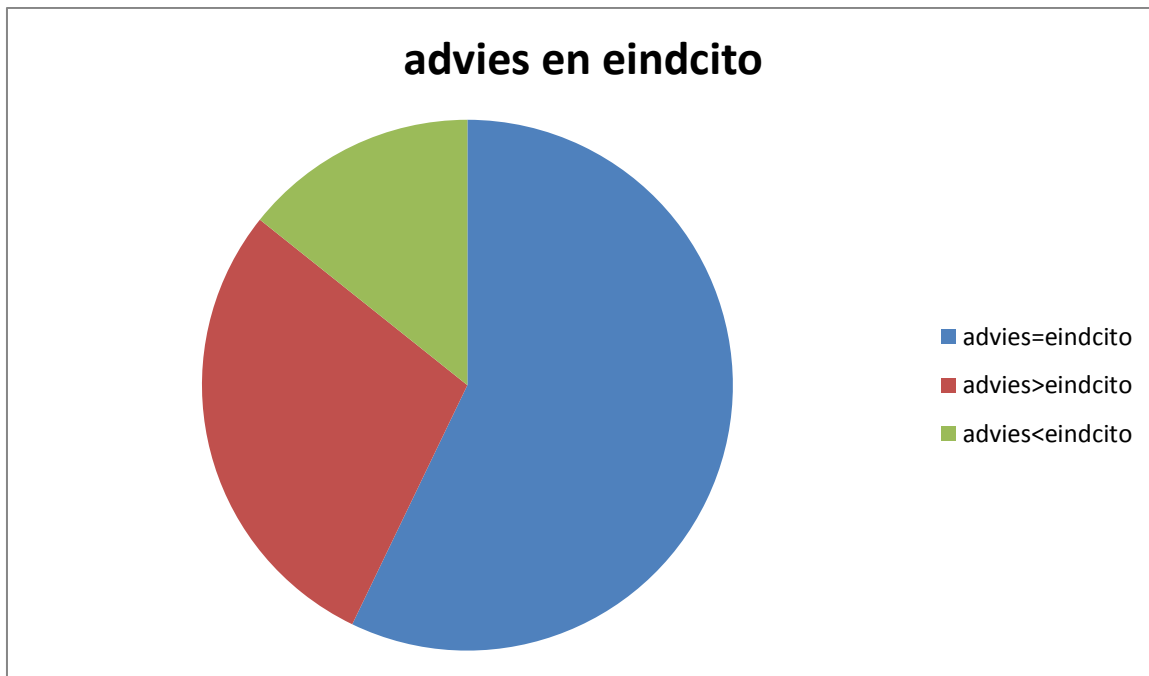
Bij de leerlingen die 2 of 3 verschillende adviezen hebben wordt de NPV-J bekeken en wordt het LOVS van de afgelopen jaren de doorslaggevende factor.

De cito-eindtoets wordt afgenomen in februari van groep 8. Leerlingen moeten dan al aangemeld zijn bij hun vervolgschool (LWOO en VSO aanmelding voor 1 februari)

De eindtoets is een bevestiging van het advies, maar heeft op dit tijdstip weinig waarde.

Klopt het advies wat gegeven is uit de voorgaande toetsen met het advies gegeven na de cito-eindtoets?

Van de 42 leerlingen die schoolverlater zijn hebben 35 leerlingen de cito-eindtoets gemaakt.

Figuur 2

Analyse van de resultaten van de leerlingen op de afgenomen toetsen.

De gegevens die ik verkregen heb vanuit de toetsen zijn op de volgende manier te analyseren. De toetsen NIO en WISC-III meten de intelligentie. Daaraan wordt begin groep 8 het Drempelonderzoek toegevoegd, wat schoolse vaardigheden meet.

Opvallend is dat deze adviezen vaak erg verschillend zijn.

Voorbeeld: D. heeft bij de NIO advies VMBO-theoretische leerweg, bij het drempelonderzoek ook als advies VMBO-theoretische leerweg en bij de WISC-III als advies VMBO-basisberoepsgerichte leerweg.

Meer dan driekwart van de leerlingen heeft twee of drie gelijke adviezen. Ongeveer een kwart van de leerlingen heeft drie verschillende adviezen. Dit is weergegeven in figuur 1. De verschillen in scores op de diverse toetsen zorgt voor veel verwarring bij zowel leerkrachten, ouders als gedragswetenschapper en IB-er. De adviezen geven regelmatig een marge aan van VWO tot VMBO-basisberoepsgericht. Bij een grote marge wordt er gekeken naar de gegevens die bekend zijn vanuit het LOVS. Deze gegevens zijn bepalend voor het eind advies dat geformuleerd wordt naar ouders en leerling. Naast de gegevens uit de toetsen worden de observaties van de leerkracht op het gebied van de sociale en de emotionele ontwikkeling meegenomen.

Wanneer in februari groep 8 de cito-eindtoets wordt afgenomen zijn de meeste kinderen al aangemeld bij de school voor voortgezet onderwijs die in december

geadviseerd is. Bij 57% van de leerlingen is het advies gelijk aan de uitslag van de cito-eindtoets. Bij 43% van de leerlingen is de uitslag van de cito-eindtoets afwijkend. Van die leerlingen maakt 1/3 de toets beter, 2/3 deel maakt de toets slechter dan het advies. Dit is aangegeven in figuur 2.

4.3. De kwaliteitskaart

De kwaliteitskaart primair onderwijs: overgang po-vo (zie bijlage 2) is ingevuld door mijzelf als IB-er, de adjunct van de bovenbouw en door 3 leerkrachten van groep 8. In totaal 5 antwoorden per activiteit, aangegeven met: ja (dat doen wij op onze school), in beperkte mate (IBM) en nee (dat doen wij als school niet)

	ja	IBM	nee
Domein 1: Voor iedere individuele leerling wordt door de leerkracht alle relevante informatie overgedragen aan de school voor VO waar de betreffende leerling is aangenomen.			
1.1. Koude overdracht gegevens	5		
1.2. Warme overdracht gegevens	2	3	
1.3. Overdracht zorgleerlingen	3	2	
1.4. Handelingsgerichte gegevens met betrekking tot zorgleerlingen	4	1	
Domein 2: De leerkrachten zijn op de hoogte van de actuele stand van zaken met betrekking tot inrichting, organisatie, werkwijze en didactiek van de scholen voor VO waar hun leerlingen naar toe gaan.			
2.1. Schriftelijke informatie verwerven	2	3	
2.2. Mondelinge informatie verwerven	2	2	1
2.3. Bezoek scholen voor VO	1	3	1
2.4. Deelname aan cursussen			5
Domein 3: De leerkracht van groep 8 evalueert, eventueel samen met de IB-er, jaarlijks de adviezen die gegeven worden en de wijze waarop de			

overgang tussen PO en VO plaatsvond.			
3.1. Evaluatie advisering	4	1	
3.2. Uitgebreide analyse			5
3.3. Bijstelling beleid		2	3

Analyse van de kwaliteitskaart

Wat doen wij al goed:

- Koude overdracht gegevens
- Handelingsgerichte gegevens met betrekking tot zorgleerlingen
- Advisering evalueren

Wat zijn aandachtspunten:

- Warme overdracht gegevens
- Overdracht zorgleerlingen
- Domein 2

Onvoldoende zijn:

- Analyse van de schoolverlatersprocedure
- Bijstelling van beleid

De manier waarop de schoolverlatersprocedure gevolgd wordt gebeurt al een aantal jaren op dezelfde wijze. Zelden is er een evaluatie aan het einde van het schooljaar. Het beleid wordt nauwelijks bijgesteld.

Het verwerven van informatie over scholen voor voortgezet onderwijs is wel gestart in dit schooljaar. Ik heb zelf 6 scholen voor voortgezet onderwijs bezocht.(zie tijdspad)

De leerlingen die wij advies VSO hebben gegeven zijn doorgesproken in een gezamenlijke vergadering met beide CVB's (Commissie van Begeleiding) , zowel van SO als van VSO

Hoofdstuk 5 Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk zal de koppeling gemaakt worden tussen het theoretische onderzoek, het praktijkonderzoek en de data-analyse. Ten eerste zal antwoord gegeven worden op de deelvragen en vervolgens op de onderzoeksvragen. De antwoorden zijn gerelateerd aan de praktijk en de theorie. Het gaat hier primair om de betekenis van de uitkomsten voor de werksituatie. Wat het onderzoek voor mij persoonlijk heeft opgeleverd beschrijf ik in hoofdstuk 6. Naar aanleiding van het antwoord op de onderzoeksvragen wordt een antwoord gegeven op de vraag: Welke aanpassingen moeten er gedaan worden? Deze aanbevelingen gaan naar de directie van de school.

5.1. Antwoorden op de deelvragen

5.1.1. Hoe is de situatie nu op SG. De Keyzer?

Op dit moment start de schoolverlatersprocedure meteen na de zomervakantie in groep 8. De procedure is al jaren hetzelfde en is vastgelegd in een tijdspad. Daarin is een rol weggelegd voor leerkrachten, gedragswetenschapper en IB-er.

De *leerkrachten* volgen het tijdspad. Zij hebben een nauw contact met leerlingen en ouders. Zij zijn het eerste aanspreekpunt. Zij zijn de aangewezen personen die rekening houden met de zorgen die een kind heeft richting voortgezet onderwijs. In hoofdstuk 2 heb ik de kindproblematiek beschreven. De leerkracht weet vanuit de ervaring in de klassensituatie wat een leerling nodig heeft aan extra zorg. Er wordt rekening gehouden met de pedagogische en didactische behoeften die beschreven zijn in het handelingsplan. De problematiek van de leerling ligt hieraan ten grondslag, evenals zijn meewerkende en belemmerende kenmerken.

Binnen SG. De Keyzer is de *gedragswetenschapper* verantwoordelijk voor de omschrijving van het ontwikkelingsperspectief. Het uitstroomniveau van de leerling wordt in deze enkel bepaald door de gegevens vanuit de WISC-III. In groep 8 gaat de gedragswetenschapper de NIO afnemen en de NPV-J. Vanuit de NIO wordt ook een advies richting voortgezet onderwijs bepaald. De leerkracht neemt het drempelonderzoek af en alle testen samen worden meegenomen in een schooladvies. Het ontwikkelingsperspectief vanuit WISC-III gegevens staat ter discussie. Het is een gegeven, maar vaak niet gerelateerd aan de realiteit.

Voorbeeld: W. heeft een ontwikkelingsperspectief waarin beschreven wordt dat zijn eindniveau midden groep 6 is. W. zit nu in groep 7 en volgt de leerstof van groep 7. Bij de toetsen van het LOVS M7 scoort hij een B-niveau voor rekenen, spelling en taal.

Deze situatie geeft problemen tijdens oudergesprekken.

De gedragswetenschapper is ook de deskundige als het gaat om de zorgbehoefte die een kind kan hebben vanuit de diagnose die gesteld is.

Daarnaast heeft de inspectie aangegeven dat het ontwikkelingsperspectief bijgesteld moet worden in de loop der jaren. Vanaf groep 7 zou het vast moeten liggen.

Daarvoor is meer nodig dan alleen intelligentie gegevens.

De *IB-er* is degene die de schoolverlatersprocedure volgt. In deze rol ben ik degene die zorgt voor de planning en organisatie.

Ouders worden lange tijd alleen geïnformeerd. De informatie start in oktober in groep 8. In november vindt er een pré-adviesgesprek plaats waarin ouders de ruimte krijgen om hun gedachten te formuleren. Er is dan in december een gesprek met ouders en leerling over het definitieve advies.

5.1.2. Wat zijn de positieve en negatieve ervaringen met de bestaande werkwijze?

Toen ik dit schooljaar van start ging met de schoolverlatersprocedure bemerkte ik meteen dat de tijdsfactor een grote rol zou spelen. De zomervakantie was laat. Het tijdspad begon in september. Dit zorgde meteen voor een tijdsdruk.

Ouders hadden in de oudergesprekken aan het eind van groep 7 verschillende malen aangegeven dat ze met het voortgezet onderwijs bezig waren. Dit werd opgemerkt door de leerkrachten van groep 7. Daardoor was voor mij duidelijk dat er iets zou moeten veranderen in dit traject.

Vanuit de ouderenquête (ouders groep 8) en de kwaliteitskaart worden verschillende zaken genoemd die voor verbetering in aanmerking kunnen komen.

Positieve ervaringen	Negatieve ervaringen
Advies is voldoende voor schoolkeuze	Begeleiding naar ouders
Wijze van verslaglegging	Begeleiding leerlingen

Tijdstip advies	Diversiteit aan testresultaten van leerlingen op de verschillende testen.
Rol van de leerkracht	Analyse van de schoolverlatersprocedure
Koude overdracht gegevens	Bijstelling van beleid
Overdracht handelingsgerichte gegevens m.b.t. zorgleerlingen	Tijd is kort voor procedure
Evalueren advisering	Kennis voortgezet onderwijs

5.1.3. Wat is relevant uit de literatuur betreffende de overgang primair (speciaal) onderwijs naar voortgezet (speciaal) onderwijs voor cluster 4 leerlingen?

Wanneer we spreken over leerlingen in het cluster 4 onderwijs dan hebben we te maken met kinderen die een indicatie hebben. Zij hebben allemaal extra zorg nodig om te komen tot een optimale ontwikkeling. Van Doorn en Verheij (2002) geven aan wat de specifieke behoeften zijn van kinderen met ADHD, een autisme spectrum stoornis of kinderen met een hechtingsstoornis. De meeste kinderen hebben een van deze diagnoses. In het boek *Ontwikkeling & Leren, psychiatrie op school* (2002) geven zij aan dat het belangrijk is de leerling voldoende uit te dagen en te stimuleren.

Zij beschrijven waar deze kinderen mee geholpen kunnen worden, waar hun behoeften liggen. Wanneer je deze behoeften naast elkaar legt zit er een overlap in. Deze overlap is bepalend voor de aanpak in de klas die beschreven wordt door de leerkracht.

De volgende zaken zijn belangrijk:

- Een veilige, gestructureerde omgeving
- Duidelijke regels en afspraken
- Structuur, duidelijkheid en regelmaat
- Visuele en auditieve ondersteuning

Wanneer we specifiek kijken naar de overgang naar het voortgezet onderwijs dan is het nodig voor de cluster 4 leerlingen deze overgang zo goed mogelijk voor te bereiden. De leerling is afhankelijk geworden van het systeem van de school en moet voorbereid worden op het nieuwe systeem.

Het voortgezet onderwijs dat gekozen wordt moet bieden wat de leerling nodig heeft. Het blijkt dat $\frac{3}{4}$ deel van de leerlingen die nu schoolverlater zijn, naar ons eigen VSO gaat, omdat er speciale zorg nodig blijft op sociaal-emotioneel gebied. (kindfactoren) Ouders moeten zich kunnen vinden in de keuze van de nieuwe school. Is de school in de nabijheid van de woonomgeving? (gezinsfactoren) De nieuwe school moet dan ook aansluiten bij de behoeften van de leerling en zoveel mogelijk thuisnabij zijn (schoolfactoren).

Vanuit de gids: voortgezet onderwijs 2010-2011 wordt aangegeven dat ouders zo veel mogelijk betrokken moeten zijn bij het proces van primair naar voortgezet onderwijs.

5.1.4. Wat moet behouden?

In hoofdstuk 5.1.2 wordt gesproken over positieve en negatieve ervaringen met de bestaande werkwijze. Het ligt voor de hand de positieve zaken te behouden en de negatieve op te pakken. Toch is het goed ook de zaken te bekijken die als positief worden gegeven. Alles wat goed gaat verdient ook onderhoud. Vanuit dat oogpunt heb ik de hele schoolverlatersprocedure onder de loep genomen. Wat behouden moet worden is de huidige procedure, met daarop een uitbreiding. Ouders moeten zoveel mogelijk vanaf het begin geïnformeerd worden. Zij zijn op de hoogte van de te nemen stappen. Leerkrachten blijven zoveel mogelijk hoofdaannemer van hun groep, zij zijn het eerste aanspreekpunt voor ouders en scholen voor voortgezet onderwijs. Leerkrachten zorgen voor de benodigde papieren.

De rol van de gedragswetenschapper en de IB-er wordt niet veranderd. Zij blijven de leerkrachten, ouders en leerlingen ondersteunen wanneer dit nodig is.

5.1.5. Welke mogelijkheden liggen er om een goede prognose te geven?

Om een goede prognose te geven wordt er gebruik gemaakt van de testen die beschreven zijn in hoofdstuk 3. Daarnaast is het handelingsplan met het ontwikkelingsperspectief een mogelijkheid om de zorgbehoefte van de leerling te beschrijven. Leerlingen die langer op school zijn dan 2 jaar zijn voldoende gevolgd in hun ontwikkeling binnen het cluster 4 onderwijs. Van de kinderen die starten in groep 7 of 8 is er minder informatie. Zij hebben soms lange trajecten van frustratie en falen achter de rug. Wij kunnen hun ontwikkeling niet zo lang volgen. Daarom is het goed de entreetoets toe te voegen aan het rijtje van testen. In april groep 7 maken de

leerlingen deze test. Daaruit komt een beeld van de gebieden waarop nog een leerachterstand te zien is. In groep 8 kan daar gericht aan gewerkt worden. Voor de leerlingen die in de bovenbouw, soms zelfs in groep 8, instromen is het moeilijk om hun pedagogische en didactische behoeften en hun meewerkende en belemmerende factoren in beeld te brengen.

5.1.6. Wie moeten er steeds bij betrokken zijn? En op welke manier?

Leerkrachten, gedragswetenschapper, IB-er, adjunct, ouders en leerlingen moeten allemaal steeds betrokken zijn.

Wie	ROL
Leerkrachten	*Informeren ouders *Contacten met VO *Volgen leerling in het proces *Afnemen testen *Omschrijven didactische behoeften *Omschrijven zorgbehoefte, sociaal en emotioneel
Gedragswetenschapper	*Afnemen testen (NIO, WISC-III, NPV-J) *Zorgbehoefte leerling in combinatie met diagnose omschrijven. *Ontwikkelingsperspectief beschrijven
IB-er	*Aansturen en volgen proces. *Informeren ouders *Ouderavond organiseren *Contacten met VO *Begeleiden leerkracht in advisering
adjunct	*Bewaken en mede evalueren proces *Informeren tijdens ouderavond *Adjunct komt in beeld bij problemen met aanmelding voor ouders en/of vervolgschool
Ouders	*aanmelden leerling bij VO *oriënteren op scholen VO

	*partner in advisering *Inzicht krijgen in het waarom van de keuze
Leerlingen	*voorbereiden overstap SO-V(S)O

5.1.7. Wat betekent dit voor mij als IB-er?

Als IB-er coördineer ik de schoolverlatersprocedure. Ik stuur de betrokkenen aan. Voor mij als IB-er betekent het ook dat ik collega's probeer meer bekwaam te maken. Samen moeten wij meer deskundig worden in het geven van het advies voortgezet onderwijs. Leerkrachten van groep 7 en 8 zijn op de hoogte van de diverse vormen van V(S)O en de mogelijkheden. Zij kunnen ouders en leerlingen begeleiden bij de juiste keuze.

Ouders kunnen voor vragen bij mij terecht, evenals collega's en leerlingen.

Ik neem deel aan netwerkbijeenkomsten met PO-V(S)O en volg de ontwikkelingen in de regio. Mijn kennis richting VO wordt uitgebreid.

Ik onderhoud als IB-er contacten met het VSO van Sg. De Keyzer en probeer daarin innovatief bezig te zijn.

Daarnaast evalueer ik ieder jaar met de directie de procedure en wordt deze indien nodig aangepast. Ik neem hiertoe de initiatieven.

5.2. Antwoorden op de onderzoeksvragen

5.2.1. Welke behoeften liggen er bij leerkrachten, ouders en leerlingen met betrekking tot de schoolverlatersprocedure?

Leerkrachten: De leerkrachten van groep 7 hebben gesignaleerd dat ouders graag op tijd op de hoogte zijn van een plan richting voortgezet onderwijs. Zij hebben behoefte aan mogelijkheden en kennis om een voorlopige prognose te geven. De leerkrachten van groep 7 en 8 hebben allemaal behoefte aan meer informatie over de scholen voor V(S)O in de regio. De leerkrachten van groep 8 ervaren een tijdsdruk in de schoolverlatersprocedure. Zij hebben behoefte aan een spreiding van de "lasten".

Ouders: Ouders willen graag goed geïnformeerd worden over de mogelijkheden van hun kind. De stap naar het voortgezet speciaal onderwijs en eventueel zelfs een

reguliere school wordt als zeer groot ervaren, een onzekere en spannende tijd. Zij hebben behoefte aan meer, gerichte informatie.

Leerlingen: Leerlingen ervaren de tijd dat er gesproken wordt over de schoolkeuze als een stressvolle periode. Zij kunnen zich geen voorstelling maken van wat hen te wachten staat. Leerlingen hebben behoefte aan duidelijkheid en een veilige plek waar ze met hun vragen terecht kunnen. Zij hebben behoefte aan een concrete voorbereiding. Wat gaat het betekenen: huiswerk, lessen van 45 minuten, leerkrachtwisseling, e.d.?

5.2.2. Wat verandert er in de schoolverlatersprocedure voor leerkrachten, ouders en leerlingen?

De schoolverlatersprocedure zoals deze er lag wordt voor een groot deel behouden. De nieuwe ontwikkelingen zijn toegevoegd aan het schema. In bijlage 3 wordt het tijdspad beschreven.

De veranderingen zijn vooral uitbreidingen. De procedure start in maart in groep 7. Ouders worden eerder betrokken bij de ontwikkeling van hun kind richting vervolgonderwijs. Daarnaast is er meer ruimte gepland voor de leerkrachten, gedragswetenschapper en IB-er om zich te laten informeren over de verschillende vormen van voortgezet onderwijs.

Voor leerlingen wordt vooral getracht de overgang wat makkelijker te laten verlopen door ze voor te bereiden op hun nieuwe school. Leerlingen weten in december wat het definitieve advies is. Zij kunnen dan samen met hun ouders de keuze maken voor een school. Daarna wordt er in de klas meer aandacht besteed aan deze overgang door er over te praten en het visueel voor hen te maken. Er is veel aandacht voor de warme overdracht richting voortgezet onderwijs. Leerlingen krijgen altijd de mogelijkheid om kennis te gaan maken op hun nieuwe school en/of een middag mee te draaien.

5.3. Aanbevelingen: Welke aanpassingen moeten er gedaan worden?

Diverse malen is er gesproken over de tijdsdruk die leerkrachten, ouders, IB-er en gedragsdeskundige ervaren als er in groep 8 gestart wordt met de schoolverlatersprocedure. Daarnaast is de voorlichting naar ouders laat en hebben ouders in groep 7 al behoefte om te spreken over de mogelijkheden van hun kind

richting VO. De voorlichting wordt niet als volledig ervaren. Leerlingen ervaren de periode waarin de schoolkeuze gemaakt wordt als een spannende tijd.

- Er wordt door de leerlingen gewerkt in het boekje “mag ik mij even voorstellen” (bijlage 4). De huidige situatie en de nieuwe situatie worden aan elkaar gekoppeld. De overgang SO-V(S)O wordt op deze manier gevisualiseerd.
- De schoolverlatersprocedure start in groep 7. Er is een ouderavond in maart en in april wordt de entreetoets afgenomen. Alle kinderen hebben een WISC-III die niet ouder is dan 2 jaar. De kinderen hebben cognitieve gegevens vanuit het leerlingvolgsysteem (LOVS). Met deze gegevens wordt het ontwikkelingsperspectief aangepast en wordt een voorlopige prognose voortgezet onderwijs gegeven in juni in het handelingsplan. De zorgbehoefte wordt door de gedragswetenschapper aangegeven. Dit wordt toegelicht in een oudergesprek, zodat ouders al in groep 7 van gedachten kunnen wisselen met de leerkracht over de mogelijkheden richting voortgezet onderwijs.
- De entreetoets geeft de gebieden aan in de cognitieve ontwikkeling waaraan nog gewerkt kan worden. Voor groep 8 worden de cognitieve doelen dan ook gesteld vanuit deze analyse.
- De schoolverlatersprocedure wordt ieder jaar geëvalueerd en bijgesteld door IB-er, directie, leerkrachten en gedragswetenschapper.
- Voor alle leerlingen wordt een DOD ingevuld, ook voor leerlingen die naar het VSO gaan. Er is dan één duidelijk overdrachtsdocument voor alle leerlingen.
- Ik adviseer de directie om op korte termijn een oplossing te zoeken voor de leerlingen met het advies VSO en daarnaast VMBO-BBL en VMBO-K. Zij kunnen nu naar Parcours, cluster 4 voor ZMOK om in 4 jaar diploma-gericht onderwijs te volgen. Biedt deze vorm van onderwijs wel de zorg die de leerlingen nodig hebben? Door de besprekingen over strategisch beleid weet ik dat er kansen liggen voor Sg. De Keyzer, maar eventueel ook in een samenwerking met VSO Parcours.
- De aangepaste schoolverlatersprocedure is te vinden in bijlage 5. Daarin zijn opgenomen: activiteiten, een tijdspad en taken.

Hoofdstuk 6 Evaluatie en reflectie

In dit hoofdstuk evalueer en reflecteer ik het onderzoek en mijn eigen leerproces. Ik kijk terug naar de onderzoeksvraag en evalueer de stappen die gezet zijn in het onderzoek. Bij het evalueren komen mijn leerstijl, mijn ervaringen en mijn sterke en zwakke punten n.a.v. het onderzoek aan bod. Tevens wil ik een brug leggen naar de ontwikkelingen vanuit passend onderwijs.

6.1. Doelstelling

Het doel van dit onderzoek was antwoord te krijgen op de vraag: welke informatie is nodig om in groep 7 een prognose voortgezet onderwijs te maken voor cluster 4 leerlingen? De doelstelling is behaald. Het gaat in groep 7 nog om een voorlopige, eerste prognose, maar het is een stap in de goede richting. De informatie die nodig is is bekend. Er is voldoende gekeken naar de sociale, emotionele en cognitieve ontwikkeling. Er is rekening gehouden met alle betrokkenen, er zijn aanbevelingen gedaan richting directie en er is een nieuwe schoolverlatersprocedure, die ieder jaar geëvalueerd gaat worden.

6.2. Mijn onderzoek

Terugkijkend op het onderzoek stel ik mezelf de vraag of ik tevreden ben met de resultaten. Ik moet daarin onderkennen dat het onderzoek voor mij een proces is geweest waarin ik veel geleerd heb. De competenties waaraan ik wilde werken en die ik beschreef in hoofdstuk 1 zijn volop uitgewerkt. De onderzoeksvraag een aantal keren herformuleren geeft al aan dat ik mijn doelen vaak te hoog stel. Ik wil te grote stappen maken. Ik ben me nu bewust van het feit dat kleine stappen meer opleveren. Daarnaast is het goed dat ik me realiseer dat ik in mijn werk praktisch ingesteld ben. (Kolb 1984) Ik leer het beste van directe ervaring, van dingen doen. Er moet voor mij een duidelijk verband zijn tussen leren en werken.

Terwijl ik bezig was me te verdiepen in de theorie, veel informatie zocht op internet was ik in mijn hoofd vooral bezig met de praktische invulling van de procedure. Het speelde daarnaast ook mee dat er voor mijn onderzoek niet veel passende theorie voor handen was om te komen tot een uitgebreide theoretische onderbouwing.

Oudervragenlijst: Het maken en verwerken van de oudervragenlijst heb ik als zeer interessant ervaren. De antwoorden op de vragen waren niet altijd als verwacht,

maar ouders hebben zinvolle en belangrijke opmerkingen gegeven. Het verwerken vond ik waardevol om te doen. De lijst wil ik volgend schooljaar nog eens versturen om resultaten te vergelijken als de procedure verandert. Dat geeft naar mijn idee aan of er een goede weg gevolgd is.

Testen: de testresultaten van leerlingen op Sg. De Keyzer zijn het waard om onderzocht te worden. Leerlingen kunnen op verschillende onderzoeksmomenten en in verschillende situaties steeds anders presteren. Dit is een onderzoek op zich waard. Maar heel interessant om te vergelijken en te bekijken.

Kwaliteitskaart: met de kwaliteitskaart kon ik goed de situatie in beeld brengen die ik voor ogen had. Ik vond het erg prettig deze op internet te vinden, omdat hij goed bruikbaar was.

6.3. Mijn eigen leerproces

Voor mijn eigen ontwikkeling als IB-er heb ik veel geleerd in het onderzoeksproces. Wanneer je theoretisch onderbouwd aan de slag gaat met een veranderingsproces dan ga je met meer zelfvertrouwen het proces in. Door het uitvoeren van het onderzoek is mijn kennis vergroot en ben ik professioneler gaan handelen.

De conclusies uit mijn onderzoek hebben mij het vertrouwen gegeven om de aanbevelingen te doen. De ouderavond die ik al heb verzorgd voor de ouders van groep 7 was een groot succes. De opkomst van de ouders was groot. De avond was informatief en voldeed aan de behoefte van ouders om samen met leerkrachten van groep 7 het proces richting voortgezet onderwijs op te starten. Daarnaast voelde ik een groot zelfvertrouwen, omdat ik wist waar ik over kon spreken.

Alle activiteiten die ik heb ondernomen in het kader van dit onderzoek heb ik zoveel mogelijk weergegeven in een onderzoekslogboek (bijlage 6). Ik ben daarin zeker niet volledig. Ik heb namelijk ook veel overleg gehad in de “wandelgangen” en tussendoor zaken uitgezocht.

Ik ben me op dit moment meer bewust van wat ik kan en waar ik voor ga. Door bezig te zijn met het vergroten van mijn competenties groeit mijn zelfvertrouwen. Ik ben enthousiast over mijn school en over mijn vak. Ik wil mijn expertise graag overdragen en verspreiden en vind het prettig als ik merk dat het team daarvoor openstaat. Ik wil graag samen met leerkrachten gaan voor een optimale ontwikkeling van de leerling in sociaal, emotioneel en didactisch opzicht.

In de komende jaren zal ik mij als IB-er blijven ontwikkelen, want “veel ervaring wil niet zeggen dat je veel geleerd hebt”. (*coachingskalender 2011*)

6.4. Passend onderwijs

De ontwikkelingen die gaande zijn betreffende passend onderwijs hebben veel invloed op de ontwikkelingen binnen het cluster 4 onderwijs. Het nieuwe strategisch beleidsplan van Sg. De Keyzer dat opgesteld gaat worden voor de jaren 2012-2016 zal hiermee rekening moeten houden. Vanuit het managementteam is aangegeven dat de klassen groter gaan worden en de problematiek van de leerlingen zal zwaarder zijn. Leerlingen zullen langer op het (S)BO blijven en later instromen in het SO. Dit betekent dat er meer druk komt te liggen op de bovenbouw, zowel bij de instroom als de uitstroom van leerlingen.

Daarnaast zal er aandacht moeten zijn voor crisisopvang. Doordat er leerlingen zullen zijn die niet meer op een (S) BO kunnen blijven, maar nog geen indicatie hebben kan er een crisissituatie ontstaan. Opvang van deze leerlingen kan een plaats in gaan nemen binnen Sg. De Keyzer. Op deze manier kan voorkomen worden dat leerlingen thuis komen te zitten. Het op een goede manier organiseren van procedures, zoals de schoolverlatersprocedure, is een vereiste om leerlingen goed te kunnen (blijven) begeleiden.

Literatuurlijst

Beukering, T. van & Pameijer, N. (2008). *Handelingsgericht werken: een handreiking voor de interne begeleider*. Leuven/Voorburg: Acco.

Clijsen, A., Pieterse, E., Spaans, G. & Visser, J. (2009). *Werken vanuit een ontwikkelingsperspectief in het speciaal basisonderwijs, naar een gezamenlijk kader*.

CPS Onderwijsontwikkeling en advies. (2010). *Kwaliteitsverbetering van het (voortgezet) speciaal onderwijs*.

Doorn, E.C. van & Verheij, F. (2002). *Ontwikkeling & Leren, psychiatrie op school*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.

Giesing, M., & Nauta, P. (2011). *Achtergronden van en tips voor de omgang met leerlingen met een specifieke hulpvraag*, (blz.36-37). Nauta & Giesing.

Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J., & Scheepsmma, W. (2007). *Ontwikkeling door onderzoek. Een handreiking voor leraren*. Baarn: ThiemeMeulenhoff.

KPC Groep, 's-Hertogenbosch (2009). *Kwaliteitskaart overgang PO-VO*. 's-Hertogenbosch. www.passendonderwijs.nl

Lingsma, M., Boers, A. (2011). *Coachingskalender 2011*. Schiedam: Boom/Nelissen

Ministerie van onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2010). *Voortgezet onderwijs 2010-2011, gids voor ouders, verzorgers en leerlingen*.

WSNS Tilburg (2010), www.wsnstilburg.nl

Utrecht: PO raad en Zeist: SBOwerkverband.

www.thesis.nl / vier leerstijlen

Bijlage 1

Vragenlijst ouders.

Dit schooljaar heeft uw kind meegedaan met de schoolverlatersprocedure. De aanmelding bij het voortgezet onderwijs is gedaan. Samen met uw kind bent u nu in afwachting welke school het volgend schooljaar zal worden.

Om de schoolverlatersprocedure zo goed mogelijk te laten verlopen wil ik u wat vragen stellen. Wilt u de vragen beantwoorden en de vragenlijst voor 3 maart aan uw kind mee terug geven naar school?

1. Is het advies zoals omschreven door Sg. De Keyzer voldoende om een keuze te maken voor uw kind?

2. Wat vindt u van de wijze van verslaglegging? (handelingsplan, rapport, verslag schoolverlatersonderzoek)

3. Is de voorlichting over de diverse vormen van onderwijs voldoende?

4. Wat vindt u van het tijdstip waarop het advies gegeven wordt?

5. Kan u op school terecht met uw vragen? Bij wie?

6. Hoe heeft u als ouders de afgelopen periode ervaren m.b.t. het schooladvies?

7. Hoe heeft uw kind de afgelopen periode ervaren m.b.t. het schooladvies?

8. Aanvullende opmerkingen:

Dank u voor alle medewerking

Met vriendelijke groet,

Ineke van Onzenoort

Intern begeleider bovenbouw

Bijlage 2

Kwaliteitskaart Primair Onderwijs: Overgang PO-VO

Domein 1	Informatieoverdracht van individuele leerlingen				
Standaard 1	Voor iedere individuele leerling wordt door de leerkracht alle relevante informatie overgedragen aan de school voor voortgezet onderwijs waar de betreffende leerling is aangenomen. Doel: doorgaande lijn in ontwikkeling van elke leerling.				
		Ja	IBM	Nee	Opm.
Basiskwaliteit 1.1. Koude overdracht gegevens	De leerkrachten van groep 7 en 8 vullen voor iedere leerling het inlichtingenformulier voortgezet onderwijs MHR in. Bij zorgleerlingen wordt ook de intern begeleider betrokken				
Basiskwaliteit 1.2. Warme overdracht gegevens	In een overdrachtsgesprek van de leerkracht van groep 8 met de basisschoolbezoeker van de scholen voor voortgezet onderwijs worden alle leerlingen mondeling besproken. Er wordt hierbij gebruik gemaakt van het formulier "warme overdracht".				
Basiskwaliteit 1.3. Overdracht zorgleerlingen	De leerkracht 9 (met informatie en eventueel aanwezigheid van de intern begeleider) draagt er zorg voor dat de informatie over de zorg geboden door de school en eventuele externe instellingen / deskundigen via de basisschoolbezoeker wordt overgedragen aan de mentor van de leerling.				
Basiskwaliteit 1.4. Handelingsgerichte gegevens met betrekking tot zorgleerlingen	De gegevens die worden overgedragen met betrekking tot zorgleerlingen zijn gericht op de onderwijsbehoeften van de leerling en bevatten aanwijzingen voor aanpakken die in de praktijk bewezen hebben te werken. De intern begeleider heeft hierin een belangrijke taak.				

Domein 2	Bekendheid met organisatie, werkwijzen en didactiek van scholen van voortgezet onderwijs				
Standaard 2	De leerkrachten van groep 7 en 8 zijn op de hoogte van de actuele stand van zaken met betrekking tot inrichting, organisatie, werkwijze en didactiek van de scholen van voortgezet onderwijs waar hun leerlingen naartoe gaan. Doel: beschikken over voldoende kennis om leerling en ouders te adviseren bij de voor de leerling meest passende schoolkeuze.				
Basiskwaliteit 2.1 Schriftelijke informatie verwerven	De leerkrachten van groep 7 en 8 lezen de informatiebrochures van de scholen voor voortgezet onderwijs en bekijken de websites van de scholen. De intern begeleider doet dit voor VSO-scholen. Ze verwerven hiermee kennis over de scholen en krijgen inzicht in het profiel van de scholen.	Ja	IBM	Nee	Opm
Basiskwaliteit 2.2 Mondelinge informatie verwerven	De leerkrachten van groep 7 en 8 bezoeken informatiebijeenkomsten die door de scholen voor voortgezet onderwijs worden georganiseerd of organiseren op de eigen school informatiebijeenkomsten voor ouders waarbij scholen voor voortgezet onderwijs worden uitgenodigd. De intern begeleider doet dit voor VSO-scholen.				
Extra kwaliteit 2.3 Bezoek scholen voor voortgezet onderwijs	De leerkrachten van groep 7 en 8 bezoeken open dagen / nemen deel aan uitwisselingsactiviteiten / stages in het voortgezet onderwijs. De intern begeleider doet dit voor VSO-scholen.				
Extra kwaliteit 2.4. Deelname aan cursussen	De leerkrachten van groep 7 en 8 nemen deel aan cursussen over de overgang van PO naar VO, bijvoorbeeld Happy End en Happy Start. Op SBO en SO is dit de taak van de intern begeleider.				

Domein 3	Evaluatie van de overgangprocedure				
Standaard 3	De leerkracht van groep 8 evalueert, eventueel in samenwerking met de intern begeleider, jaarlijks de adviezen die gegeven worden en de wijze waarop de overgang tussen PO en VO plaatsvond. Doel: monitoren van effectiviteit van adviezen en werkwijze ten behoeve van eigen functioneren, het functioneren van PO en VO in het proces en als verantwoording naar de directeur van de school en de ouders van de leerlingen.				
		Ja	IBM	Nee	Opm.
Extra kwaliteit 3.1 Evaluatie advisering	De leerkracht van groep 8 (en eventueel de intern begeleider) verzamelt informatie over de wijze waarop de advisering in het afgelopen schooljaar is verlopen en stelt op basis van deze evaluatie zonnodig de werkwijze bij.				
Extra kwaliteit 3.2 Uitgebreide analyse	De directie van de school analyseert (eventueel in samenwerking met de intern begeleider) of de oud-leerlingen in het derde leerjaar voortgezet onderwijs zonder vertraging op het geadviseerde niveau zitten. Indien oud-leerlingen niet op of juist boven het verwachte niveau functioneren analyseert de				

	school of deze leerlingen gemeenschappelijke kenmerken of factoren hebben. Eventueel worden ouders hierover bevraagd. Op basis van deze analyse wordt de werkwijze rond de advisering in groep (7 en) 8 zonodig aangepast.				
Extra kwaliteit 3.3 Bijstelling beleid	Uit deze analyse komen zonodig acties voort ter bijstelling van het beleid met betrekking tot de overgang van PO naar VO. Deze acties en het eventueel bijgestelde beleid, inclusief verantwoordelijkheden, worden vastgelegd.				

Bijlage 3

Adviezen geformuleerd vanuit testen

Leerling	NIO	WISC-III	Drempelonderzoek
1	pro	bbl	bbl
2	pro	pro	bbl
3	pro	pro	pro
4	bbl	bbl	bbl
5	bbl	bbl	b-k
6	b-k	t	b-k
7	t	havo	b-k
8	Havo	b-k	vwo
9	Havo	havo	vwo
10	Vwo	vwo	havo
11	b-k	b-k	t
12	b-k	t	t
13	t	bbl	t
14	b-k	b-k	b-k
15	b-k	bbl	b-k
16	t	havo	b-k
17	bbl	bbl	b-k
18	havo	b-k	b-k
19	b-k	bbl	b-k
20	vwo	vwo	vwo
21	t	bbl	t
22	bbl	b-k	havo
23	bbl	b-k	b-k
24	b-k	havo	t
25	b-k	bbl	b-k
26	bbl	vwo	t
27	bbl	havo	b-k
28	t	t	t

29	bbl	bbl	bbl
30	t	t	t
31	vwo	vwo	havo
32	bbl	bbl	t
33	t	t	t
34	havo	havo	t
35	bbl	bbl	b-k
36	bbl	bbl	havo
37	b-k	b-k	b-k
38	bbl	t	b-k
39	b-k	b-k	b-k
40	t	vwo	t
41	havo	bbl	havo
42	vwo	havo	havo

Bijlage 4

“MAG IK MIJ EVEN VOORSTELLEN...”

Versie schooljaar 2011-2012

Toekomstige leerlingen van de brugklas

Beste jongens en meisjes

In het nieuwe schooljaar ga je naar een school voor voortgezet onderwijs. De basisschool waar je nu op zit moet een rapport opsturen naar jouw nieuwe school. Als het je lukt, dan zouden wij het heel fijn vinden als je, als voorbereiding op de overstap naar het voortgezet onderwijs, een werkstuk zou willen maken over jezelf. Heel veel succes ermee!

Het werkstuk kun je inleveren tijdens de kennismakingsmiddag op donderdag 23 juni 2011. Als dat niet lukt, dan heb je nog even de tijd in de laatste weken van dit schooljaar en geef je het aan je mentor op de eerste schooldag in het nieuwe schooljaar 2011-2012. Jouw eerste dag in het voortgezet onderwijs!!!

Hieronder vind je enkele tips voor het maken van je werkstuk: “Mag ik me even voorstellen...”

Dit werkstuk maak je voor de leerlingen en je mentor van de nieuwe brugklas. De mentor is voor jou heel belangrijk. Hij geeft wat meer lessen dan de andere leraren en zorgt ervoor dat het goed met je gaat en als er iets is dan spreek je daarover met de mentor. Met dit werkstuk weet de mentor al iets over jou als je binnenkomt.

Het is heel leuk om, ook voor jouw toekomstige medeleerlingen, iets te vertellen over jezelf. Wij kunnen ons ook voorstellen dat je voor sommige dingen dat niet wilt. Dat houd je dan privé!

Probeer wat moois van je werkstuk te maken. Als het je lukt is het leuk als je het op de computer kunt maken.

Denk er wel aan je naam op de voorkant van je werkstuk te zetten en er een leuke foto van jezelf op te plakken.

We hopen, dat dit werkstuk je zal helpen de overstap naar je nieuwe school fijn te laten verlopen.

Heel veel succes ermee.

Stichting Basisonderwijs – Voortgezet Onderwijs Tilburg e.o.
Samenwerkingsverband Voortgezet Onderwijs Midden-Brabant

“MAG IK MIJ EVEN VOORSTELLEN...”

Versie schooljaar 2011-2012

1. EERST IETS OVER JEZELF.....

Schrijf eerst een stukje over jezelf, waarin je je voorstelt. Dat stukje noemen we:

“Mag ik me even voorstellen”.

Je kunt hierbij denken aan de volgende onderwerpen:

- jullie gezin, de huisdieren enz.?
- je hobby, sport, verzamelingen en andere interesses?
- je leukste vakantie?
- hoe ziet je kamer er uit, teken een plattegrond?
- waar ben je echt goed in?
- wat kun je nog meer vertellen over jezelf?

2. DE BASISCHOOL!

Vertel iets over de basisschool waar je nu zit. Denk daarbij aan:

- hoe heet je school en vertel er iets over?
- wat is er zo bijzonder aan jouw school?
- welke vakken vond je leuk en welke minder?
- welke mijnheer of juffrouw vond je echt geweldig en waarom?
- hoe is de groep waarin je nu zit; heb je veel vrienden en vriendinnen?
- hoe ga je jullie basisschooltijd afsluiten?
- wat zal je je altijd blijven herinneren van de tijd op de basisschool!

3. EN NU NAAR HET VOORTGEZET ONDERWIJS.....

WAT VERWACHT IK VAN DEZE SCHOOL VOOR VOORTGEZET ONDERWIJS?

Probeer in dit hoofdstukje iets te vertellen over wat jij van de school voor voortgezet onderwijs verwacht. Je kunt hierbij denken aan:

- wat stel je je voor van de nieuwe school?
- hoe denk je dat een dag er uit ziet op de school voor voortgezet onderwijs?

- waar kijk je naar uit? wat vind je echt spannend?
- wat denk je wat de grootste verschillen zullen zijn tussen het basis – en het voortgezet onderwijs?

4. WAT WEET IK AL VAN DEZE SCHOOL VOOR VOORTGEZET ONDERWIJS?

Vertel in dit hoofdstukje iets over de school. Welke informatie heb je al gevonden in folders of op de website van de nieuwe school. Haal hieruit de voor jou belangrijkste informatie.

Er is natuurlijk heel veel te vertellen over de school, probeer je te beperken tot bijvoorbeeld de onderbouw.

5. DIT KEN EN KAN IK ALLEMAAL AL.....

In het eerste hoofdstukje heb je al iets verteld over jezelf. Dat was misschien wat kort. Hier kun je aan je mentor vertellen waar je goed in bent. Vertel ook gerust over zaken die je (nog) moeilijk vindt. Je mag ook best vertellen hoe goed je al bent op de computer, wat je al weet van Engels, welke boeken je zoal hebt gelezen en dat je goed kunt e-mailen of dat je goed sms'jes kunt sturen.

6. IK WIL OOK GRAAG WAT MEER WETEN.....

Onderzoek met je juffrouw of je mijnheer van de basisschool wat je nog meer te weten kunt komen over je nieuwe school voor voortgezet onderwijs. Bijvoorbeeld of het kan om er een interview af te nemen met een van de mentoren of leraren.. Misschien wil er wel iemand van de school in je klas komen om vragen te beantwoorden of iets te vertellen. Dat kan bijvoorbeeld ook een oud-leerling zijn of een van de leraren.

7. WAT VINDEN JE OUDERS ERVAN?

Je ouders hebben natuurlijk in dit laatste jaar ook flink met je meegeleefd. Hoe belangrijk waren die voor jou bij het maken van een keuze voor een school voor voortgezet onderwijs?

Ook is het aardig als zij in je werkstuk iets willen schrijven over de keuze en wat zij ervan vinden. Verder is het leuk als zij iets zouden willen schrijven over wat zij verwachten van jou op het voortgezet onderwijs en van de komende overstap.

Bijlage 5

Schoolverlatersprocedure

Omschrijving	Datum	Actie door wie
Doorspreken wie er volgend schooljaar schoolverlater gaat zijn. In principe als de leerling voor 1 januari 12 jaar wordt.	Februari	Leerkracht, IB-er
Bestellen entreetoets voor leerlingen waarvan verwacht wordt dat ze volgend schooljaar naar groep 8 gaan.	Februari	IB-er
Ouders uitnodigen voor ouderavond	Begin maart	IB-er
Ouderavond ouders leerlingen groep 7 die schoolverlater zijn.	Maart	IB-er, leerkrachten, adjunct, gedragswetenschapper
Afnemen entreetoets groep 7	April	Leerkrachten
Tweede leerlingbespreking, gegevens entreetoets worden meegenomen. Voorlopig advies voortgezet onderwijs wordt beschreven op basis van de gegevens uit de entreetoets en op basis van de WISC. De zorgbehoefte wordt geformuleerd door de gedragswetenschapper.	Juni	IB-er, leerkracht, gedragswetenschapper
Voorlopig advies voortgezet onderwijs wordt besproken met de ouders tijdens het rapportgesprek.	Juni-juli	Leerkracht met ouders
Overleg over de data van de schoolverlatersprocedure van het lopende jaar	Eerste schoolweek	Adjunct, IB-er, gedragswetenschapper
Definitieve bepaling:	Derde	Leerkrachten,

-wie gaat er op welke manier deelnemen aan de schoolverlatersprocedure? -wie gaat er deelnemen aan de Cito-eindtoets?	schoolweek	gedragswetenschapper, IB-er
Bestellen Cito-eindtoets (wereldoriëntatie en dyslexie)	September	IB-er
NIO bestellen	September	gedragswetenschapper
Brief naar ouders met de volgende inhoud: -mededeling dat leerling schoolverlater is -Verzoek toestemming psychologisch onderzoek -verzoek toestemming versturen gegevens	September	gedragswetenschapper
Scholen voortgezet onderwijs benaderen voor scholencarroussel	September	IB-er
Publicatie “kiezen na de basisschool bestellen	September	leerkracht
Ouderavond met algemeen gedeelte (korte herhaling van procedure) en gedeelte in de klas	September	IB-er past algemene uitnodiging aan, leerkrachten, gedragswetenschapper en IB-er aanwezig bij algemeen gedeelte.
Afnemen psychologisch onderzoek, NIO	Oktober voor de herfstvakantie	Afname onderzoek; door gedragswetenschapper en stagiaires Begeleiding leerlingen door de leerkracht.
Afnemen SAQI en NPV-J	Oktober voor de herfstvakantie	Afname door leerkrachten.

Ouders uitnodigen voor een scholencarroussel	Oktober	Uitnodiging aan ouders versturen; door IB-er.
Drempelonderzoek	Eind oktober	Afnemen drempelonderzoek: door lkr, technisch leesgedeelte door RT
Avond voor scholencarroussel	November	Adjunct, IB-er, leerkrachten
Cito-toetsen leerlingvolgsysteem	November	Afname door leerkrachten, uitwerking door RT-er.
Handelingsplan, rapport en schoolverlateronderzoek inleveren, verspreiden over leerkracht, gedragswetenschapper en IB-er. Waar nodig fysiotherapeuten / logopedisten / maatschappelijk werk betrekken.	Vanaf half november	Gedragswetenschapper, fysiotherapeuten, logopedisten, smw, leerkrachten, IB-er.
Schooladviesbesprekingen (leerlingbespreking).	Begin december	Schooladviesbesprekingen; door leerkrachten, gedragswetenschapper, IB-er en aangevuld door therapeuten of smw wanneer nodig.
Opsturen uitnodiging adviesgesprekken aan de ouders van de schoolverlaters.	Begin december	Opsturen uitnodiging adviesgesprekken: door IB-er Plannen van de gesprekken: door leerkrachten.
Leerlingen met een VSO advies worden besproken in een speciaal CVB van het VSO.	December	CVB-VSO en CVB-SO
Schooladvies en het schoolverlatersonderzoek worden opgestuurd naar de ouders van de schoolverlaters. Een kopie hiervan komt in het dossier.	Half december	- Opsturen schooladvies en schoolverlatersonderzoek; door leerkracht. - Kopie schooladvies in dossier; door leerkracht.

		- Kopie schoolverlatersonderzoek in dossier; door gedragswetenschapper.
Ouderavonden adviesgesprekken. Leerlingen zijn hier ook bij aanwezig. Het schooladvies wordt toegelicht door de leerkracht. Er is aandacht voor de 'open avonden' op de diverse scholen.	Eind december	Adviesgesprekken met ouders en leerlingen; door lkr indien nodig ook door IB-er
Invullen DOD	Januari	Leerkrachten
Cito-eindtoets voor leerlingen van wie verwacht wordt naar VMBO- T/HAVO/VWO uit te stromen.	Februari	Leerkrachten
Aanmelden van de leerlingen op de scholen voor vervolgonderwijs.	Januari- februari – maart	Aanmelden; door ouders. Versturen gegevens naar VO door leerkrachten.
Drempelonderzoek voor leerlingen bij wie dit nodig is voor de aanvraag van LWOO.	April	Afnemen drempelonderzoek: door leerkrachten, technisch leesgedeelte door RT.
Didactisch eindrapport naar school waar leerling is aangemeld.	Mei	Opsturen van didactisch eindrapport door leerkrachten. Overdracht naar VO; door leerkracht.

Bijlage 6

Het onderzoekslogboek

Datum	Actie	Wie
09-09-10	Overleg over data schoolverlatersprocedure komend schooljaar	IB-er, psychologe, adjunct
16-09-10	Wie gaat op welke manier deelnemen aan schoolverlatersprocedure?	IB-er, psychologe, adjunct, leerkrachten groep 8
23-09-10	Bestellen cito eindtoets	IB-er
23-09-10	Brief naar ouders-ouderavond	IB-er
29-09-10	Ouderavond voor ouders schoolverlaters	IB-er, psychologe, adjunct, leerkrachten groep 8, maatschappelijk werkster
04-10-10	Brief naar ouders-pre-advies	IB-er
03-11-10	Overleg over schoolverlatersprocedure	IB-er, psychologe, adjunct
09-11-10	Overleg en afspraken voor schooljaar 2010-2011	IB-er, psychologe, adjunct
14-11-10	Overleg Drempelonderzoek	IB-er en uitgever: onderwijsadvisering
15-11-10	Informatie aanvragen entreetoets groep 7	IB-er
17-11-10	Overleg met VSO	IB-ers SO en VSO
25-11-10	Bezoek Praktijkcollege Tilburg	IB-er, psychologe, adjunct
22-12-10	Bezoek Reeshofcollege	IB-er, leerkracht
11-01-11	Bezoek Parcours Pastoriestraat	IB-er en psychologe
19-01-11	Bezoek Brederocollege Breda	Ib-er, psychologe, maatschappelijk werkster
24-01-11	Overleg schoolverlatersprocedure	IB-er en directeur
26-01-11	Oudergesprekken	Leerkrachten, IB-er
18-02-11	Oudervragenlijst	IB-er
01-03-11	Naar presentatie van CEDgroep	IB-ers, directie

08-03-11	Brief versturen ouderavond ouders groep 7	IB-er
16-03-11	Overleg inhoud ouderavond	IB-er, adjunct, leerkrachten, gedragswetenschapper
17-03-11	Powerpoint-presentatie maken	IB-er, adjunct
21-03-11	Overleg PO-V(S)O	IB-er
29-03-11	Informatie-avond ouders groep 7	IB-er, adjunct, leerkrachten groep 7
01-04-11	Informeren leerkrachten groep 7 over entreetoets	IB-er, leerkrachten groep 7
19-04-11	Overleg met praktijkcollege en Parcours	Adjunct bovenbouw, IB-er, directeur
20-04-11	Overleg met VSO over overdracht handelingsplan	IB-ers
25-04-11	Overleg over handelingsplan groep 7	IB-er, adjunct en gedragsdeskundige
29-04-11	Opsturen entreetoets	IB-er

